

Brüssel, 7.10.2020
COM(2020) 621 final

2020/0288 (NLE)

Ettepanek:

NÕUKOGU SOOVITUS

romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise kohta

{SWD(2020) 530}

SELETUSKIRI

1. ETTEPANEKU TAUST

• Ettepaneku põhjused ja eesmärgid

Ettepanekuga võtta vastu nõukogu soovitus **romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise kohta** reageeritakse vajadusele võidelda Euroopa Liidu tasandil diskrimineerimise vastu ning saavutada Euroopa suurima etnilise vähemuse võrdne kohtlemine, sealhulgas võrdõiguslikkuse ja sotsiaal-majandusliku kaasatuse edendamise kaudu. Käesolev ettepanek esitatakse koos Euroopa Komisjoni teatisega „Võrdõiguslikkuse liit: romade võrdõiguslikkust, kaasatust ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik“ (edaspidi „teatis“),¹ mis hõlmab ELi peamisi eesmärke ja sihte ning milles tehakse ettepanek kasutada näitajate kogumit (teatise 2. lisa).

Diskrimineerimise ja sotsiaal-majandusliku tõrjutuse vastu võitlemine on **eriti oluline kriisiolukorras**, kus vaesus ja struktuuriline ebavõrdsus võivad suureneda. Seepärast peaksid sotsiaalse taastumise meetmed jõudma kõigini, eelkõige kõige ebasoodsamas olukorras olevate inimesteni, olenemata soost, rassilisest või etnilisest päritolust, usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest. Komisjoni president Ursula von der Leyen on võtnud kohustuse edendada võrdõiguslikkuse liitu ja on kindlalt otsustanud „tagada, et **võrdõiguslikkus on taastemeetmete keskmes**“.

Komisjon võttis 5. aprillil 2011 vastu **romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku aastani 2020**,² mille kehtivus on nüüd lõppemas. Selle peamised eesmärgid olid võidelda romade sotsiaal-majandusliku tõrjutuse vastu ELis ja laienemisprotsessis osalevates riikides, edendades võrdset juurdepääsu haridusele, tööhõivele, tervishoiule ja eluasemele. Selles raamistikus kutsuti liikmesriike üles töötama välja romasid käsitlevad riiklikud integratsioonistrateegiad ja seadma romade integreerimise eesmärkidel põhinevad riiklikud eesmärgid eelnimetatud neljas valdkonnas. **2013. aastal võttis nõukogu vastu soovituse**³ romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta. See oli esimene ELi pehme õiguse vahend, mis oli konkreetselt suunatud romadele. **Soovitusega** tugevdati ELi raamistikku järgmiselt:

- andes liikmesriikidele suuniseid selle kohta, kuidas muuta romade integratsiooni parandamiseks võetavad riiklikud meetmed tõhusamaks ning kuidas romasid käsitlevaid riiklikke integratsioonistrateegiaid tõhusamalt rakendada;
- soovitades liikmesriikidel võtta tõhusaid poliitikameetmeid, et tagada romade võrdne kohtlemine, sealhulgas võrdne juurdepääs haridusele, tööhõivele, tervishoiule ja eluasemele, ning selgitades, mil viisil kõik neli eesmärki (tagada võrdne juurdepääs haridusele, tööhõivele, tervishoiule ja eluasemele) oleks võimalik saavutada;
- märkides, et need eesmärgid võiks saavutada kas üldmeetmete või suunatud meetmete kaudu, sealhulgas erimeetmed romade ebasoodsasse olukorda sattumise vältimiseks või selle heastamiseks, või mõlemaid meetmeid kombineerides, pöörates erilist tähelepanu soolisele mõõtmel;

¹ COM(2020) 620 final.

² KOM(2011) 173 (lõplik).

³ Nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta ([ELT C 378/1, 24.12.2013](#)).

- pöörates rohkem tähelepanu diskrimineerimisvastastele meetmetele, viidates sõnaselgelt romavastasusele, ning laiendades romade integreerimise meetmeid uutele horisontaalsetele ja struktuursetele valdkondadele, mis täiendavad tööhõive, hariduse, tervishoiu ja eluasemega seotud meetmeid, ning
- kutsudes liikmesriike üles teavitama komisjoni igal aastal alates 2016. aastast soovitusel võetud meetmetest ja strateegiate rakendamisel tehtud edusammudest.

Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldustes⁴ palus nõukogu komisjonil „viia läbi romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate aastani 2020 kehtiva ELi raamistiku vahehindamise ning esitada 2020. aasta järgse romade integratsiooni strateegia, sealhulgas ettepaneku nõukogu soovitusel läbivaatamiseks“. **Komisjon hindas põhjalikult ELi raamistikku**,⁵ mis võeti vastu 2018. aasta detsembris, ja avaldas hindamise kohta komisjoni talituste töödokumendi⁶.

Nõukogu, Euroopa Parlamendi ning mitme üleeuroopalise ja riikliku kodanikuühiskonna organisatsiooni hinnang ja järeldused⁷ **näitavad, et romade võrdõiguslikkuse edendamise kohustust on vaja uuendada ja tugevdada.** Selle kohustusega tuleks tagada, et erilist tähelepanu pööratakse mittediskrimineerimisele, mis hõlmab võitlust romavastasusega ja tegelemist nelja sotsiaal-majandusliku valdkonnaga, milles tuleb kaasatust parandada: haridus, tööhõive, tervishoid ja eluase⁸. Samuti tuleks selle kohustuse puhul võtta arvesse roma elanikkonna konkreetsete rühmade vajadusi ja mitmekesisust; kaasata romasid romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise strateegiate väljatöötamise, rakendamise, järelevalvesse ja hindamisse; parandada eesmärkide seadmist, andmete kogumist, järelevalvet ja aruandlust ning muuta peavoolupoliitika romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise suhtes tundlikumaks.

2019. aasta juulis kinnitasid Lääne-Balkani riikide peaministrid romade integratsiooni deklaratsiooni,⁹ kohustades ühinemise ajaks tegema käegakatsutavaid edusamme hariduse, tööhõive, tervishoiu, eluaseme, kodanike registreerimise ja mittediskrimineerimise valdkonnas.

⁴ Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldused „Romade integreerimise kiirendamine“ ([15406/16](#)).

⁵ COM(2018) 785 final.

⁶ SWD(2018) 480 final.

⁷ Euroopa Parlamendi 12. veebruari 2019. aasta resolutsioon vajaduse kohta koostada tugevdatud 2020. aasta järgne ELi strateegiline raamistik romade kaasamist käsitlevate riiklike strateegiate jaoks ja romavastasusega võitlemise tõhustamise kohta ([P8_TA\(2019\)0075](#)). Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 24. oktoobri 2019. aasta järeldused heaolumajanduse kohta ([13432/19](#)), milles kutsutakse komisjoni üles uuendama romade kaasamise kohustust. Lisaks kutsusid 4.–5. märtsil 2019 Bukarestis toimunud kõrgetasemelisel konverentsil (romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku kohta) osalejad komisjoni üles tegema ettepaneku kaugeleulatuva uue 2020. aasta järgse ELi raamistiku kohta ning liikmesriike ja laienemisprotsessis osalevaid riike suurendama oma kohustusi romade integreerimisel. Teave eesistujariigilt ([7003/19](#), 14.3.2019).

⁸ Vt [ekspertsoovitused](#), mis käsitlevad vajadust keskenduda 2020. aasta järgses ELi raamistikus selgemalt romavastasuse ja diskrimineerimisega võitlemisele ja mis töötati välja pärast romavastasuse teemalist konverentsi „How to address anti-Gypsyism in a post-2020 EU Roma Framework“ (Viin, 27.11.2018).

⁹ [Lääne-Balkani partnerite deklaratsioon romade integratsiooni kohta](#) ELi laienemisprotsessis, heaks kiidetud 5. juulil 2019 Poznańis Berliini protsessi raames toimunud Lääne-Balkani riikide juhtide tippkohtumisel.

2019. aasta septembris võttis komisjon vastu 2019. aasta aruande romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiatega rakendamise kohta¹⁰.

Euroopal on romade võrdõiguslikkuse saavutamiseni veel pikk tee minna. Praegu on romad endiselt tõrjutud ning paljud maailmajao hinnanguliselt 10–12 miljonist romast¹¹ kogevad oma igapäevaelus jätkuvalt diskrimineerimist, romavastasust ja sotsiaal-majanduslikku tõrjutust. Need nähtused on omavahel põimunud. Kuni diskrimineerimine püsib, ei ole võrdõiguslikkus võimalik ning diskrimineerimise vastu on võimatu tõhusalt võidelda, ilma et võideldaks romavastasuse vastu ning parandataks romade sotsiaal-majanduslikku kaasatust ja osalemist. Roma laste potentsiaal on piiratud, sest liiga paljudel neist ei ole vaesuse, tõrjutuse ja diskrimineerimise tõttu võrdset juurdepääsu haridusele.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2011., 2016. ja 2019. aastal kogutud kättesaadavate andmete kohaselt on alates 2011. aastast **romade integreerimisel tehtud üldised edusammud olnud piiratud**, kuigi poliitikavaldkondade ja riikide vahel on märkimisväärsed erinevusi¹². Suurimaid edusamme on tehtud hariduse valdkonnas (haridussüsteemist varakult lahkumise määr on vähenenud ning alushariduses, lapsehoius ja koolihariduses osalemise määr on kasvanud, kuid ka segregatsioon on suurenenud). Kuigi vaesusrisk on vähenenud ja romade enda hinnang oma tervislikule seisundile on paranenud, on ravikindlustuse kättesaadavus nende jaoks endiselt piiratud. Statistiliselt märkimisväärselt ei ole paranenud juurdepääs tööhoivele ning mittetöötavate ja mitteõppivate noorte romade osakaal on tegelikult suurenenud. Eluasemetega seotud olukord on endiselt keeruline ning see on üks suurimaid probleeme, millega roma kogukond Euroopa Liidus ja mujal kokku puutub. Romavastasus tekitab jätkuvalt suurt muret. Samas on mõningaid tõendeid selle kohta, et romade diskrimineerimine teatavat liiki teenustele juurdepääsul on veidi vähenenud. Vastavalt nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiivile 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv),¹³ on komisjon algatanud kolme riigi suhtes rikkumismenetluse seoses roma laste segregatsiooniga koolides¹⁴.

COVID-19 pandeemia on paljastanud tõrjutud ja marginaliseeritud roma kogukondade äärmusliku kokkupuute nii lühiajalise negatiivse tervise mõjuga kui ka keskpika perioodi sotsiaal-majandusliku mõjuga. Kõige rohkem mõjutab pandeemia marginaliseerunud kogukondades elavaid roma lapsi. Veebiõpe on olnud võimatu liiga paljude roma laste jaoks, kes elavad leibkondades, kus puuduvad IT-seadmed või elekter. Kriis on toonud esile ka **pakilise vajaduse rakendada Euroopa tasandil tõhusamaid poliitikameetmeid**.

Ebavõrdsuse ja süsteemse ebasoodsa olukorra püsimine tähendab inimkapitali ja ressursside vähenemist Euroopa majanduses. Romade ebasoodne olukord **mõjutab Euroopa majandust ja ühiskonda**. Riikides, kus romade osakaal on suurem, moodustab see rühm üha suurema osa kooliealisest elanikkonnast ja tulevases tööjõust. Edusammud romade **sotsiaal-majanduslikus kaasamises** võivad vähendada tööjõu ja oskuste nappust negatiivsete demograafiliste muutuste ajal, vähendada sotsiaalkulutusi ja **tuua kasu majandusele**. Investeeringud paremasse haridusse ja varem kõrvale jäetud tööjõu oskuste täiendamisse võivad suurendada tootlikkust. Euroopa Liit peab **ebavõrdsusega** tõhusamalt tegelema, tagades, et romad saavad täielikult kasutada sotsiaalkaitsesüsteeme ning rakendada oma

¹⁰ COM(2019) 406 final, millele on lisatud SWD(2019) 320 final.

¹¹ Vt [Euroopa Nõukogu 2012. aasta prognoosid](#).

¹² Aruanne romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiatega ELi raamistiku (aastani 2020) hindamise kohta, [COM\(2018\) 785 final](#).

¹³ [EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22](#).

¹⁴ Tšehhi, Ungari ja Slovakkia.

potentsiaali anda panus majandusse ja ühiskonda üldiselt, tuues kaasa paremad sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused kõigi jaoks. **Käesolev ettepanek koos komisjoni poolt samal ajal vastu võetava teatisega võib roma elanikkonda mõjutavat ebavõrdsust vähendada ja saavutada kõigi jaoks paremad sotsiaaltulemused.**

Soovituse ettepanekus tehakse kokkuvõtte meetmetest, millest liikmesriigid on nõukogu 2013. aasta soovitusel alates 2016. aastast teatanud, ning vaadatakse need läbi ja laiendatakse neid. Eesmärk on ajakohastada ja asendada 2013. aasta õigusakt, andes liikmesriikidele tugevamaid suuniseid ja kinnitades nende uuendatud pikaajalist kohustust tegeleda roma kogukonna püsivate probleemide ja katsumustega, mida võib süvendada COVID-19 pandeemia ja selle mõju.

Soovitus täiendab teatist. Mõlemad algatused moodustavad romasid käsitleva ELi strateegilise raamistiku aastani 2030, mille eesmärk on võtta arvesse eelmisest, romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistikust aastani 2020 saadud kogemusi seoses sekkumisvaldkondade, järelevalve- ja aruandluseesmärkide, valdkondadevahelise kooskõlastamise, rahastamise ja eri sidusrühmade kaasamisega.

Ettepanek koosneb viiest peatükist.

1. Peatükk, mis käsitleb kolme horisontaalset eesmärki, millega soovitakse ennetada diskrimineerimist ja selle vastu võidelda, edendades: i) võrdõiguslikkust, ii) kaasamist ja iii) romade osalemist.
2. Peatükk, mis käsitleb nelja sektoripõhist eesmärki: haridus, tööhõive, tervishoid ja sotsiaalteenused ning eluase ja esmatähtsad teenused.
3. Peatükk partnerluste ja institutsioonilise suutlikkuse kohta.
4. Peatükk rahastamise kohta.
5. Peatükk järelevalve ja aruandluse kohta.

Ettepaneku eesmärk on tagada koostoime Euroopa tasandil ajavahemikuks kuni 2030. aastani välja töötatud uute algatustega ja liidu vahendite kasutamise, et parandada rakendamist riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil.

- **Kooskõla poliitikavaldkonnas praegu kehtivate õigusnormidega**

Soovitus on kooskõlas võrdõiguslikkuse valdkonnas kehtivate õigusnormidega. See tugineb romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistikule, mille kehtivus lõpeb 2020. aastal, ning selles käsitletakse põhjalikult hindamise tulemusi. Sellega ajakohastatakse ja asendatakse nõukogu 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta, et anda liikmesriikidele asjakohasemaid ja tõhusamaid suuniseid selle kohta, kuidas kiirendada järgmise kümne aasta jooksul edasiminekut romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise suunas.

Ettepanek on kooskõlas võrdõiguslikkust käsitlevate ELi õigusaktidega ja selles nähakse ette nende tõhus rakendamine, pidades eelkõige silmas rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi, millega keelatakse rassilisel või etnilisel päritolul põhinev diskrimineerimine valdkondades nagu tööhõive, sotsiaalkaitse, sotsiaaltoetused, haridus ning avalikkusele pakutavate kaupade ja teenuste kättesaadavus¹⁵. Ettepanek on ühtlasi kooskõlas komisjoni soovitusega (EL)

¹⁵ Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv) ([EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22](#)).

2018/951,¹⁶ milles kehtestatakse rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi¹⁷ alusel loodud võrdõiguslikkust edendavate asutuste tulemusliku ja sõltumatu tegutsemise suhtes kohaldatavad nõuded. Samuti on see kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga, mis keelab igasuguse diskrimineerimise, sealhulgas rassilise ja etnilise päritolu alusel¹⁸. Nõukogu raamotsuse 2008/913/JSK eesmärk on võidelda rassismi ja ksenofoobia teatavate vormide ja ilmingute vastu kriminaalõiguse vahenditega¹⁹.

Käesoleva ettepaneku eesmärk on jätkata **Euroopa sotsiaalõiguste samba** rakendamist, tugevdades 3. põhimõtet „võrdsed võimalused“ ning pidades silmas selle asjakohasust mitme muu põhimõtte seisukohast. See lähtub ka ÜRO kestliku arengu tegevuskavast aastani 2030 ja **kestliku arengu eesmärkidest**.

Ettepanek on kooskõlas võrdõiguslikkuse valdkonna uusimate strateegiatega, näiteks soolise võrdõiguslikkuse strateegiaga aastateks 2020–2025,²⁰ ELi rassismivastase tegevuskavaga aastateks 2020–2025²¹ ja tulevase LGBTI+ inimeste võrdõiguslikkuse strateegiaga, milles võetakse arvesse roma naiste ja roma LGBTI+ inimeste konkreetset olukorda, samuti ohvrite õigusi käsitleva ELi strateegiaga²².

- **Kooskõla muude liidu tegevuspõhimõtetega**

Ettepanek on kooskõlas muude ELi tegevuspõhimõtetega, eelkõige **Euroopa sotsiaalõiguste sambaga**, mille eesmärk on suurendada sotsiaalset õiglust, olenemata soost, rassilisest või etnilisest päritolust, usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest. See on osa konkreetsetest algatustest, millega rakendatakse Euroopa sammast, ja kooskõlas sarnaste algatustega, nagu tugevdatud noortegarantii,²³ tulevane lastegarantii ning tulevane samba rakendamise tegevuskava. See aitab kaasa ELi rassismivastase tegevuskava (2020–2025)²⁴ rakendamisele ja on kooskõlas **direktiiviga 2012/29/EL**, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded²⁵ ning mille puhul pööratakse erilist tähelepanu eelarvamuskuritegude või diskrimineerimise ajendil toime pandud kuritegude ohvritele. Romade erivajadusi on juba võetud arvesse uues ohvrite õigusi käsitlevas ELi strateegias ja neid kajastatakse ELi põhiõiguste harta rakendamise uues strateegias. Samuti on ettepanek kooskõlas ELi **inimkaubanduse** vastase õigus- ja poliitikaraamistuga²⁶. **Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivis**²⁷ on sätestatud nõuded, mis

¹⁶ Komisjoni 22. juuni 2018. aasta soovitus (EL) 2018/951 võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta ([ELT L 167, 4.7.2018, lk 28](#)).

¹⁷ Nõukogu direktiivi 2000/43/EÜ artikkel 13 ([EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22](#)).

¹⁸ [ELT C 303, 14.12.2007, lk 17](#).

¹⁹ Nõukogu 28. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/913/JSK teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega ([ELT L 328, 6.12.2008, lk 55](#)).

²⁰ [COM\(2020\) 152 final](#).

²¹ COM(2020) 565 final.

²² [COM\(2020\) 258 final](#).

²³ COM(2020) 277 final.

²⁴ COM(2020) 565 final.

²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK ([ELT L 315, 14.11.2012, lk 57](#)).

²⁶ Direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK (ELT L 101, 15.4.2011, lk 1), ning 2017. aasta teatis „Aruanne inimkaubanduse kaotamist käsitleva ELi strateegia järelemeetmete ning konkreetsete edasiste meetmete kohta“ (COM(2017) 728).

²⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/1808, millega muudetakse direktiivi 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide

kaitsevad audiovisuaalmeedia teenuste ja videojagamisplatvormide kasutajaid vägivallale või vihkamisele õhutamise ning diskrimineerivate audiovisuaalsete äriteadete eest. Samuti kehtestatakse selles videojagamisplatvormidele kohustus võtta asjakohaseid meetmeid, et kaitsta kasutajaid rassistliku ja ksenofoobse sisu eest.

Lisaks tagatakse ettepanekuga sidusus ühelt poolt ELi poliitilise toetuse ning teiselt poolt selliste õiguslike ja rahastamisvahendite (nagu **taasterahastu „NextGenerationEU“, sealhulgas taaste ja vastupidavuse rahastamisvahend ning ELi fondid**) vahel, mida saab romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise eesmärgil kasutusele võtta ja ühtlustada.

2. ÕIGUSLIK ALUS, SUBSIDIAARSUS JA PROPORTSIONAALSUS

• Õiguslik alus

Euroopa Liidu toimimise lepingu (edaspidi „ELi toimimise leping“) **artikkel 292**, mille kohaselt nõukogu võtab komisjoni ettepaneku põhjal vastu soovitusel, koostoimes ELi toimimise lepingu **artikli 19 lõikega 1**, milles nähakse ette asjakohased meetmed, et võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel.

Muud asjakohased õigusnormid on järgmised:

- **Euroopa Liidu lepingu artikkel 2**, milles on sätestatud, et liit rajaneb sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine. Need on liikmesriikide ühised väärtused ühiskonnas, kus valitsevad pluralism, mittediskrimineerimine, sallivus, õiglus, solidaarsus ning naiste ja meeste võrdõiguslikkus.
- **Euroopa Liidu lepingu artikli 3 lõike 3 teine lõik**, mille kohaselt liit peab võitlema sotsiaalse tõrjutuse ja diskrimineerimise vastu ning edendama lapse õiguste kaitset.
- **Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 10**, milles on sätestatud, et oma poliitika ja meetmete määratlemisel ja rakendamisel püüab liit võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel.
- **Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 8**, milles on sätestatud, et kõigi oma asjaomaste meetmete puhul on liidu eesmärk meeste ja naiste ebavõrdsuse kaotamine ja võrdõiguslikkuse edendamine. **Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 157 lõike 3 kohaselt** võtavad Euroopa Parlament ja nõukogu meetmeid, et tagada meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte, sealhulgas võrdse või võrdväärse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtte kohaldamine tööhõive ja elukutse küsimustes.
- **Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 21**, mis keelab igasuguse diskrimineerimise soo, rassi, etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel. Harta artiklis 23 on sätestatud naiste ja meeste võrdõiguslikkus kõikides valdkondades, kaasa arvatud tööhõive, töö ja palk. Artiklis 26 tunnustatakse ja austatakse puuetega inimeste õigust saada kasu meetmetest, mille eesmärk on tagada nende iseseisvus, sotsiaalne ja tööalane

teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv), et võtta arvesse muutuvat turuolukorda ([ELT L 303, 28.11.2018, lk 69-92](#)).

integratsioon ning osalemine ühiskonnaelus. Lisaks on Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 20 sätestatud kõigi võrdsus seaduse ees.

- **Subsidiaarsus (ainupädevusse mittekuuluva valdkonna puhul)**

Ühised väärtused, nagu võrdõiguslikkus ja põhiõigused, ning ühised eesmärgid, nagu majanduslik jõukus, sotsiaalne ühtekuuluvus ja liikmesriikidevaheline solidaarsus, eeldavad, et liit panustaks romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise saavutamise poliitikasse. Romade liikuvus ELi riikide vahel seoses liikumisvabadusega ja romade rändega kolmandatest riikidest muudab ühtlasi romade kaasamise ühiseks ELi tasandi eesmärgiks.

Ettepanekuga tagatakse ELi tasandi meetmete jätkuv lisaväärtus. **ELi raamistiku hindamine näitas, et sellel on olnud positiivne ELi lisaväärtus**, kuna romade kaasamine on lisatud ELi ja riiklikesse tegevuskavadesse, arendatud on struktuure ning parandatud ELi poliitika ning romade kaasamise edendamiseks kasutusele võetud ja ühtlustatud õiguslike ja rahastamisvahendite sidusust. Ettepanekuga toetatakse poliitilist pühendumust ning keskendutakse romade võrdõiguslikkusele ja kaasamisele ELi riikides. Praegu on ebatõenäoline, et ELi toetuse lõppemise korral võiks ELi raamistiku mõju pärast 2020. aastat edasi kesta. Riiklike jõupingutusi tuleb tõhustada ning vaja on rohkem aega tööstruktuuride tugevdamiseks, muude poliitika-, õiguslike ja rahastamisvahendite edasiseks ühtlustamiseks ja kasutuselevõtmiseks ning poliitika mõju tõhusamaks jälgimiseks. Ettepaneku eesmärk on ka vähendada riigi tasandil rakendamise killustatust, mis on üks ELi raamistiku hindamise käigus tuvastatud puudustest.

ELi tasandi meetmete lisaväärtus muutub COVID-19 kriisiga seotud ja sellest tulenevaid probleeme silmas pidades veelgi olulisemaks. Paljud roma kogukonnad on kannatanud ebaproportsionaalselt, kuna juurdepääs põhilisele hügieeni- ja sanitaartaristule on üldiselt piiratud, nagu ka juurdepääs puhtale veele ja tervishoiuteenustele, majanduslik ebakindlus on suur, leibkonnad on ülerahvastatud ning eraldatud asulad või laagrid on samuti ülerahvastatud. ELi tasandil on vaja võtta meetmeid tagamaks, et pandeemia koormus ei langeks ebaproportsionaalselt kõige haavatavamatele inimestele, ning vältimaks praeguse ebavõrdsuse süvenemist.

- **Proportsionaalsus**

Ettepanek on täielikult kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega. Liikmesriikidel on romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise tagamisel probleeme. Need probleemid on siiski erinevad nii intensiivsuse (sõltuvalt roma elanikkonna suurusest ja osakaalust kogu elanikkonnas kui ka laiemast majanduslikust kontekstist ning tõrjutuse ja diskrimineerimise pärandist) kui ka nende eripärade poolest (näiteks riikidevaheline liikuvus, ränne või kodanikudokumentidega seotud teemad).

Ettepanek põhineb teatisel, millega kehtestatakse kõigi liikmesriikide jaoks ühine ELi raamistik koos ühiste **minimaalsete** kohustustega, mida täiendavad eri määral poliitilised lisakohustused, mis sõltuvad riikide **konkreetsest olukorrast** ja nende territooriumil elavate romade ees seisvatest eri probleemidest. Kavandatud meetmete puhul võetakse täielikult arvesse liikmesriikide tavasid ja riiklike strateegiliste raamistike mitmekesisust.

Edusammude mõõtmiseks on komisjon Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti toetusel loonud näitajate ja aruandlusega tegeleva romade töörühma, et täiendada liikmesriikide jõupingutusi. Töörühm on teinud ettepaneku romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise näitajate kogumi kohta,²⁸ mille väljatöötamisel on võetud täielikult arvesse riikide konkreetset

²⁸ Vt teatise 2. lisa.

olukorda. Edusammude mõõtmiseks võivad riigid valida ühiste näitajate kogumist asjakohased kvalitatiivsed ja/või kvantitatiivsed näitajad. Nõudes riikidelt ELi tasandi eesmärkide saavutamiseks kvalitatiivsete ja/või kvantitatiivsete riiklike eesmärkide seadmist, välditakse ettepanekuga liigset killustatust ja püütakse suurendada riikide **pühendumust** edusammude saavutamisele romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise tagamisel.

Proportsionaalsuse hindamisel oli oluline roll ka vahendi valikul.

- **Vahendi valik**

Kavandatud õigusakt on nõukogu soovitus, mis järgib subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtet. Kavandatud soovitus antakse liikmesriikidele suuniseid selle kohta, kuidas kiirendada edusamme romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise saavutamisel. Ettepanek esitatakse koos uue teatisega romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva ELi strateegilise raamistiku kohta. Eesmärk on, et liikmesriigid, komisjon ja kõik sidusrühmad teeksid järjepidevat ja sidusat koostööd ühiste eesmärkide saavutamiseks.

Õigusaktina annab ettepanek märku liikmesriikide kohustusest võtta käesolevas soovitusel kirjeldatud meetmeid ja on tugevaks poliitiliseks aluseks Euroopa tasandi koostööle selles valdkonnas, austades samal ajal täielikult liikmesriikide pädevust. Kui ettepanek on vastu võetud, asendab see nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitusel romade tõhusaks integratsiooniks võetavate meetmete kohta.

See algatus annab märku liikmesriikide uuendatud ja tugevdatud kohustusest parandada romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevaid riiklikke strateegilisi raamistikke ja tõhustada riiklike romade kontaktpunkte ning jätkata koordineeritud aruannete esitamist komisjonile ja komisjoni tehtava järelevalve võimaldamist. Soovitus vastab seega vajadusele tegutseda ELi tasandil, võttes samal ajal arvesse ka riikidevahelisi erinevusi romade olukorras. Soovitus võimaldab ELil püüelda ühiste eesmärkide poole, pakkudes samal ajal liikmesriikidele kvalitatiivsete ja/või kvantitatiivsete eesmärkide saavutamisel mõningast paindlikkust vastavalt nende lähtepunktile, riigi ajaloole ja praegustele tavadele.

3. JÄRELHINDAMISE, SIDUSRÜHMADEGA KONSULTEERIMISE JA MÕJU HINDAMISE TULEMUSED

- **Praegu kehtivate õigusaktide järelehindamine või toimivuse kontroll**

Vastavalt nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldustele²⁹ viis komisjon ellu raamistiku põhjaliku hindamise, võttis 2018. aasta detsembris vastu aruande³⁰ hindamise kohta ja avaldas hindamist käsitleva komisjoni talituste töödokumendi³¹.

Hindamise käigus, mis hõlmas ajavahemikku 2011–2017, hinnati raamistiku asjakohasust, sidusust, tulemuslikkust, tõhusust, koordineerimist, võrdsust, jätkusuutlikkust ja ELi lisaväärtust. Hindamisel tugineti järgmisele:

– teiste allikate, aruannete ja andmebaaside põhjalik dokumendipõhine ülevaatus;

²⁹ Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldused. „Romade integreerimise kiirendamine“ ([15406/16](#)). Nõukogu järeldustes palub nõukogu komisjonil tungivalt „viia läbi romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate aastani 2020 kehtiva ELi raamistiku vahendamise ning esitama 2020. aasta järgse romade integratsiooni strateegia, sealhulgas ettepaneku nõukogu soovitusel läbivaatamiseks“.

³⁰ COM(2018) 785 final.

³¹ SWD(2018) 480 final.

- riikide põhjalikud uuringud;
- intervjuud sidusrühmadega 16 ELi liikmesriigis;
- intervjuud ELi tasandil ja kolmes laienemisprotsessis osalevas riigis;
- avalik konsultatsioon;
- vabaihenduste seas korraldatud uuring;
- Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2016. aasta uuringu (EU-MIDIS II) andmed ning
- valideerimisseminar.

Hindamisel jõuti järeldusele, et neli prioriteetset valdkonda (tööhõive, haridus, tervishoid ja eluase) on romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise seisukohast jätkuvalt keskse tähtsusega. Lisaks rõhutati hinnangus, et konkreetne mittediskrimineerimise eesmärk peaks põhinema kaasamise meetodil ja selle poole püüdlisel tuleks pöörata suurt tähelepanu romavastasusele, diskrimineerimise ennetamisele ja selle vastu võitlemisele.

Hindamisel leiti, et raamistikul oli positiivne ELi lisaväärtus, kuna romade kaasamisega on arvestatud ELi ja riiklikes tegevuskavades, arendatud on struktuure ning parandatud ELi poliitika ning romade kaasamiseks kasutusele võetud ja ühtlustatud õiguslike ja rahastamisvahendite sidusust.

Hinnangus märgiti, et raamistik võimaldas liikmesriikidel kohandada oma eesmärged konkreetsete riiklike kontekstidega. Kuigi see tähendas, et nad võisid oma lähenemisviisi vastavalt vajadusele kohandada, leiti hindamise käigus, et kohandamine kippus ühtlasi rakendamist killustama, tõhusust vähendama ja ELi romade integreerimise eesmärkide saavutamisel tehtavaid edusamme piirama.

Hindamise tulemusel selgus ühtlasi, et raamistikus ei käsitletud piisavalt roma elanikkonna mitmekesisust. Liiga vähe pöörati tähelepanu konkreetsetele romade rühmadele (naised, noored ja lapsed ning ELis liikuvad romad).

Samuti leiti, et juhtimismehhanismid on olemas nii ELi kui ka riiklikul tasandil, kuid need ei toimi piisavalt tulemuslikult. Kodanikuühiskonna osaluse parandamiseks on tehtud jõupingutusi, kuid romadel on siiski ainult piiratud võimalused osaleda tulemuslikult poliitilises elus ja poliitikaprotsesside kõikides etappides.

Komisjoni põhjaliku hindamise aruandes jõuti järeldusele, et „hindamine näitas, et ELi raamistikuga saab alguse protsess, mis hoolimata paljudest piirangutest ja eelseisvatest suurtest jõupingutustest on juba andnud positiivseid tulemusi ja aidanud muuta suundumusi“. Kuigi aruandes rõhutati, et „algetapis saavutati teatavaid konkreetseid, kuid ebapiisavaid tulemusi“, toonitati ühtlasi vajadust „üldist protsessi edendada ja paremini suunata, keskendudes paremini poliitilistele kohustustele, konkreetsete mõõdetavate eesmärkide kasutuselevõtmisele ja rangemale järelevalvele ning tulemuslikumale rakendamisele, mida toetavad piisav rahastamine ja juhtimises osalemise süsteemid“.

- **Konsulterimine sidusrühmadega**

ELi raamistiku hindamine³² nõudis ulatuslikke konsultatsioone, millest mõned sisaldasid hulka tulevikku suunatud küsimusi, mida võeti arvesse algatuse ettevalmistamisel. Algatusega

³² Neist tegevustest ülevaate saamiseks vt [SWD\(2018\) 480 final](#), 2. lisa.

seotud lisakonsultatsioonid täiendasid hindamise eesmärgil juba korraldatud konsultatsioone³³ ning nende ulatus ja eesmärgid olid kooskõlas ülejäänud andmekogumisvajadustega.

Sihtotstarbeliste konsultatsioonide eesmärk oli koguda arvamusi ja nõuandeid peamiste temaatiliste aspektide kohta, nagu poliitikavariandid, kuidas käsitleda algatuses romavastasust, romade osalemist ja mitmekesisust ning kuidas parandada edusammude jälgimist ja mõõtmist näitajate ja eesmärkide abil. Komisjoni talituste töödokumendis,³⁴ mis avaldati samal ajal teatisega, milles sätestatakse strateegiline raamistik, ja käesolevas ettepanekus kirjeldatakse üksikasjalikult konsulteerimistegevust, kaasatud sidusrühmi ja seda, kuidas nende panust uue algatuse puhul arvesse võeti.

- **Ekspertiarvamuste kogumine ja kasutamine**

Ettepanek põhineb komisjoni aruandel ELi raamistiku hindamise kohta,³⁵ komisjoni talituste töödokumendil hindamise kohta³⁶ ning ICFi/Milieu esitatud üksikasjalikul hindamist toetaval välisuuringul,³⁷ millest hindamisel lähtuti.

Ettepaneku koostamisel olid jätkuvalt asjakohased 2011. aastal üheteistkümnnes, 2016. aastal üheksas ja 2019. aastal viies liikmesriigis ellu viidud Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti uuringute tulemused.

Alates 2016. aastast riiklikelt romade kontaktpunktidele kogutud teave strateegiate rakendamise kohta ELi riikides koondati komisjoni 2019. aasta septembri aruandesse romade integreerimisel tehtud edusammude kohta³⁸. Seda teavet täiendasid kodanikuühiskonna aruanded seoses Euroopa Parlamendi katseprojektiga „Roma Civil Monitor“ (2017–2020)³⁹.

Lisatõendeid ja -andmeid koguti romade diskrimineerimise tajumist käsitleva Eurobaromeetri uuringu⁴⁰ ja välisekspertide uuringute abil, milles keskenduti sellele, kuidas reageerida vajadusele võtta paremini arvesse romade mitmekesisust, romavastasusega võitlemist ja romade osalemist⁴¹.

Ettepaneku koostamisele aitas kaasa ka Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametiga tehtud tihed koostöö järelevalvekorra teemadel, sealhulgas tulemus- ja protsessinäitajate väljatöötamisel⁴².

³³ Hindamine põhineb teiste allikate, aruannete ja andmebaaside põhjalikul dokumendipõhisel ülevaatusel, intervjuudel sidusrühmadega 16 ELi liikmesriigis, intervjuudel ELi tasandil ja kolmes laienemisprotsessis osalevas riigis, avalikul konsultatsioonil, vabaihenduste seas korraldatud uuringul, Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2016. aasta uuringu (EU-MIDIS II) andmetel ja valideerimiseminaril.

³⁴ SWD(2020) 530 final, vt 1. lisa.

³⁵ COM(2018) 785 final.

³⁶ SWD(2018) 480 final.

³⁷ Hindamist toetav välisuuring on kättesaadav [siin](#).

³⁸ Aruanne romade integreerimise riiklike strateegiate rakendamise kohta (COM(2019) 406 final), millele on lisatud komisjoni talituste töödokument SWD(2019)320 final romade kaasamise meetmete kohta, millest on teatatud ELi raamistiku alusel.

³⁹ Projekti üksikasjad on esitatud [siin](#).

⁴⁰ Eurobaromeetri eriuuring [nr 493](#) diskrimineerimise kohta ELis (esimesed tulemused avaldati 2019. aasta septembris).

⁴¹ Neid teemasid käsitlevad aruanded valmisid 2020. aasta veebruaris ja need on avaldatud [siin](#).

⁴² COM(2020) 620 final, 2. lisa ja [Monitoring framework for an EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation – Objectives and indicators](#).

- **Mõjuhinnang**

Kavandatavas õigusaktis – nõukogu soovitusel – antakse suuniseid romasid käsitlevate strateegiliste raamistike rakendamiseks, võimaldades samal ajal liikmesriikidele paindlikkust meetmete kavandamisel ja rakendamisel. Seetõttu ei ole mõju hindamine vajalik.

Oodatav mõju sõltub suures osas sellest, kui ulatuslike romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise kohustustega liikmesriigid nõustuvad, st vastu võetavas nõukogu soovitusel ja sellele järgnevatel riiklikes strateegilistes raamistikes kajastatud eesmärkidest⁴³. Lisaks üldistele probleemidele, mis on seotud võrdõiguslikkuse, mittediskrimineerimise ja põhiõiguste austamise kvantifitseerimise ja rahalise väljendamisega, esinevad mõnes liikmesriigis romade võrdõiguslikkust ja kaasamist käsitleva mõjuhinnangu tegemisel suured piirangud etniliste andmete kogumise seisukohast.

Põhjalik komisjoni talituste töödokument⁴⁴ sisaldab ülevaadet peamistest õppetundidest, mis on saadud ELi raamistiku (aastani 2020) väljatöötamisel ja rakendamisel. See põhineb komisjoni aastaaruannetel, mitmel ELi tasandi hindamisel ja uuringul, eksperdi hinnangutel, kodanikuühiskonna variaruannetel ning riiklike ja rahvusvaheliste sidusrühmadega peetud sihtotstarbeliste konsultatsioonide käigus saadud tagasisidel.

- **Õigusnormide toimivus ja lihtsustamine**

Ei kohaldata.

- **Põhiõigused**

Ettepanekul on positiivne mõju põhiõiguste kaitsele. Sellega parandatakse ELi põhiõiguste harta (eriti selle artikli 21, mis keelab igasuguse diskrimineerimise, sealhulgas rassilise ja etnilise päritolu alusel) rakendamist⁴⁵.

4. MÕJU EELARVELE

Käesoleval soovitusel ei ole finantsmõju ELi eelarvele.

5. MUU TEAVE

- **Rakenduskavad ning järelevalve, hindamise ja aruandluse kord**

Ettepanekus kasutatakse ühist, kuid diferentseeritud lähenemisviisi. Selles antakse liikmesriikidele suuniseid tõhusamate riiklike strateegiliste raamistike väljatöötamiseks, võttes arvesse romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemisega seotud riigipõhiseid probleeme. Edusammude paremaks jälgimiseks kutsutakse ettepanekus liikmesriike üles kasutama romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise näitajate ühist raamistikku. Selle raamistiku väljatöötamisega tegeles 2020. aasta järgse romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise näitajate töörühm, mida koordineeris komisjoni taotlusel Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Näitajate raamistik pakub võrreldavaid, usaldusväärseid ja asjakohaseid näitajaid edusammude jälgimiseks ning romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike tulemuste hindamiseks. See hõlmab **protsessinäitajaid**, mis kajastavad meetmeid (sealhulgas poliitika, programmid ja projektid), ning **tulemusnäitajaid**, et mõõta edusamme eesmärkide

⁴³ Vt komisjoni talituste töödokument, mis avaldati ettepanekuga samal ajal, SWD(2020) 530 final.

⁴⁴ SWD(2020) 530 final.

⁴⁵ Selgitused põhiõiguste harta kohta ([ELT C 303/17, 14.12.2007, lk 17](#)).

saavutamisel, tuginedes statistilistele andmetele, mis võivad põhineda loendusel, administratiivandmetel ja/või uuringuandmetel. Selles kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete näitajate kogumis võetakse arvesse riikide olukorda ja olemasolevat tõendusbaasi.

Alltoodud tabelis on tehtud kokkuvõtte kavandatud järelevalve-, aruandlus- ja hindamistsüklist.

Korrapärased uuringud (põhiõiguste amet)	Riiklike romade kontaktpunktide aruanded	Aruanne ELi vahendite kasutamise kohta	Kodanikuühiskonna järelevalve	Komisjoni järelevalvearuanded	Hindamised ja tulevane poliitikaettepanek
Andmete kogumine: 2020 Tulemused: 2021	Riiklikud strateegilised raamistikud: 2021		Riiklike kodanikuühiskonna aruannete esimene voor: kevad 2022	Komisjoni aruanne riiklike strateegiliste raamistike kohta: sügis 2022	
	Riiklikud rakendamisarauanded: 2023		Riiklike kodanikuühiskonna aruannete teine voor: kevad 2024	Komisjoni aruanne rakendamise kohta: sügis 2024	
Andmete kogumine: 2024 Tulemused: 2025		Väljundnäitajate vahe-eesmärkide aruanne: 2024			Romasid käsitleva ELi strateegilise raamistiku põhjalik hindamine
	Riiklikud rakendamisarauanded: 2025		Kodanikuühiskonna aruannete kolmas voor: kevad 2026	Komisjoni aruanne rakendamise kohta: sügis 2026	
Andmete kogumine: 2028 Tulemused: 2029	Riiklikud rakendamisarauanded: 2027	Aruanne väljundnäitajate eesmärkide kohta: 2029	Kodanikuühiskonna aruannete neljas voor: kevad 2028	Komisjoni aruanne rakendamise kohta: sügis 2028	
	Riiklikud rakendamisarauanded: 2029				Komisjoni ettepanek järelemeetmete kohta: 2030 Järelhindamine

- **Selgitavad dokumendid (direktiivide puhul)**

Ei kohaldata.

- **Ettepaneku sätete üksikasjalik selgitus**

Punktides 1–4 viidatakse horisontaalsetele eesmärkidele, milleks on võrdõiguslikkus, kaasatus ja osalemine, ning pakutakse välja meetmeid edusammude suurendamiseks nendes valdkondades.

Punktides 5–10 osutatakse valdkondlikele eesmärkidele tagada romadele tõhus võrdne juurdepääs kaasavale tavaharidusele, kvaliteetsele ja jätkusuutlikule tööhõivele, kvaliteetsetele tervishoiu- ja sotsiaalteenustele, asjakohasele segregatsioonita eluasemele ja esmatähtsatele teenustele.

Punktides 11–27 osutatakse vajadusele tugevdada selles valdkondadevahelises töös osalevate paljude sidusrühmade partnerlusi ja institutsioonilist suutlikkust.

Punktides 11–13 soovitatakse liikmesriikidel tagada, et riiklikel romade kontaktpunktidel oleksid vajalikud vahendid ja volitused romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva riikliku poliitika rakendamise tõhusaks koordineerimiseks.

Punktides 14 ja 15 julgustatakse liikmesriike suurendama asutuste kaasamist võrdse kohtlemise edendamisse ning toetama nende sõltumatust ja koostööd kõigi asjaomaste osalejatega.

Punktides 16–20 kutsutakse liikmesriike üles täiendavalt kaasama ja toetama kohalikku ja piirkondlikku tasandit, et parandada romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva riikliku strateegilise raamistiku rakendamist.

Punktides 21–27 keskendutakse kodanikuühiskonna koostööle ja kaasamisele.

Punktides 28–34 osutatakse ELi ja riikliku rahastamise tõhusama kasutamise viisidele.

Punktides 35–39 vaadatakse läbi järelevalve- ja aruandluskord, et vähendada aruandlusega seotud halduskoormust, ning nähakse ette komisjoni ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti suurem toetus ühise protsessi- ja tulemusnäitajate kogumi kasutamisel selleks, et jälgida ELi peamiste eesmärkide ja sihtide saavutamisel tehtud edusamme.

Ettepanek:

NÕUKOGU SOOVITUS

romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise kohta

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artiklit 292 koostoimes artikli 19 lõikega 1,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut

ning arvestades järgmist:

- (1) Nõukogu direktiivis 2000/43/EÜ⁴⁶ on sätestatud raamistik rassilise või etnilise päritolu alusel diskrimineerimise vastu võitlemiseks kogu liidus, võttes arvesse järgmisi valdkondi: tööhõive; haridus; sotsiaalkaitse, sealhulgas sotsiaalkindlustus ja tervishoid; sotsiaaltoetused ning kaupade ja teenuste kättesaadavus, sealhulgas eluase. Käesoleva soovitus eesmärk on aidata kaasa sellele direktiivi tõhusale rakendamisele.
- (2) Nõukogu raamotsusega 2008/913/JSK⁴⁷ kohustatakse liikmesriike kriminaliseerima avaliku vägivallale või vihkamisele kihutamise rassi, nahavärvi, usutunnistuse, sünnipära või rahvuse või etnilise päritolu alusel ning tagama, et rassistlikku ja ksenofoobset motiivi loetakse raskendavaks asjaoluks või et sellist motiivi võib liikmesriigi kohtutes karistuste määramisel arvesse võtta. Käesoleva soovitus eesmärk on tõhustada romade vastu suunatud vaenukõne, vihakuritegude ja vägivalla vastu võitlemist. Kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2012/29/EL,⁴⁸ millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded, on soovitus eesmärk ühtlasi edendada toe pakkumist selliste kuritegude ohvritest romadele.
- (3) Euroopa sotsiaalõiguste sambas⁴⁹ on sätestatud mitu põhimõtet sotsiaalse õigluse toetamiseks ja suurendamiseks, olenemata soost, rassilisest või etnilisest päritolust, usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest. Suure diskrimineerimis- või sotsiaalse tõrjutuse riskiga rühmadele keskendumine on sotsiaalõiguste samba põhimõtete rakendamise toetamisel keskse tähtsusega. Käesolev soovitus aitab kaasa ka võrdsete ja kaasavate demokraatlike ühiskondade püsivale arengule kooskõlas ÜRO kestliku arengu eesmärkidega⁵⁰.

⁴⁶ Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust ([EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22](#)).

⁴⁷ Nõukogu 28. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/913/JSK teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega ([ELT L 328, 6.12.2008, lk 55](#)).

⁴⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK ([ELT L 315, 14.11.2012, lk 57](#)).

⁴⁹ [Euroopa sotsiaalõiguste samm](#).

⁵⁰ [Kestliku arengu tegevuskava aastani 2030 „Muudame oma maailma“, ÜRO, 2015](#).

- (4) Komisjon on esitanud Euroopa Parlamendile ja nõukogule ettepanekud 2021.–2027. aasta ühissätete määruse,⁵¹ Euroopa Sotsiaalfond+⁵² ning Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi kohta⁵³. Nendes ettepanekutes viidatakse võrdõiguslikkusele ja mittediskrimineerimisele kui horisontaalsetele põhimõtetele, mida tuleks fondide rakendamisel järgida. Ettepanekus Euroopa Sotsiaalfond+ kohta kutsutakse liikmesriike ja komisjoni konkreetselt üles tagama programmide rakendamisel võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine⁵⁴ ning osutatakse kolmanda riigi kodanike sotsiaal-majandusliku lõimimise ja marginaliseerunud kogukondade (nt romad) kaasamise edendamisele⁵⁵ seoses romasid käsitleva riikliku strateegilise raamistiku rakendamise tingimusega. Kuni nende meetmete vastuvõtmiseni soovitakse käesoleva soovitusel luua selge seos ühelt poolt liidu rahaliste vahendite⁵⁶ ja teiselt poolt romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise valdkonna poliitikaprioriteetide vahel.
- (5) Komisjoni 3. märtsi 2010. aasta teatis „Euroopa 2020. aastal: aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia (strateegia „Euroopa 2020“) on andnud märkimisväärse tõuke vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastasele võitlusele, seades ühised Euroopa eesmärgid vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamiseks ning hariduse omandamise ja tööhõive taseme tõstmiseks. Neid eesmärgi pole võimalik saavutada ilma roma kodanike võrdõiguslikkuse, kaasatuse ja osalemise parandamiseta, milleks pakutakse käesolevas soovitusel konkreetseid suuniseid.
- (6) Nõukogu kiitis 19. mail 2011 heaks komisjoni 5. aprilli 2011. aasta teatise „Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistik aastani 2020“, milles julgustatakse liikmesriike edendama igakülgset romade sotsiaalset ja majanduslikku kaasamist ning seadma eesmärgi hariduse, tööhõive, tervishoiu ja eluaseme valdkonnas. Vaatamata raamistiku algse ülesehituse puudustele oli raamistikul oluline ELi lisaväärtus, millele käesolevas soovitusel tuginetakse, muu hulgas raamistiku rakendamisel saadud õppetundide arvestamisega.

⁵¹ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi+, Ühtekuuluvusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisade rahastamisvahendi suhtes kohaldatavad finantseeskirjad (edaspidi „ühissätete määruse ettepanek“), [COM\(2018\) 375 final](#), 29.5.2018.

⁵² Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) kohta (edaspidi „EFS+ ettepanek“), [COM\(2018\) 382 final](#), 30.5.2018.

⁵³ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi kohta (edaspidi „ERFi ja Ühtekuuluvusfondi ettepanek“), [COM\(2018\) 372 final](#), 29.5.2018.

⁵⁴ ESF+ ettepaneku artikkel 6, [COM\(2018\) 382 final](#).

⁵⁵ ESF+ ettepaneku artikli 4 lõike 1 punkt viii, [COM\(2018\) 382 final](#).

⁵⁶ Hõlmavad rahalisi vahendeid, mis on ette nähtud ja/või mida on käsitletud järgmistes õigusaktides: ühissätete määruse ettepanek, [COM\(2018\) 375 final](#); ESF+ ettepanek, [COM\(2018\) 382 final](#); ERFi ja Ühtekuuluvusfondi ettepanek, [COM\(2018\)372 final](#); ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse programm „InvestEU“, [COM\(2020\) 403 final](#), 29.5.2020; ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse taaste ja vastupidavuse rahastamisvahend, [COM\(2020\) 408 final](#), 28.5.2020; ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse õiguste ja väärtuste programm, [COM\(2018\) 383 final](#), 30.5.2018; ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse liidu haridus-, koolitus-, noorte- ja spordiprogramm „Erasmus“ ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1288/2013, [COM\(2018\) 367 final](#), 30.5.2018; ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse liidu tervisevaldkonna tegevusprogramm ajavahemikuks 2021–2027 ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 282/2014, [COM\(2020\) 405 final](#), 28.5.2020.

- (7) Nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitus (romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta)⁵⁷ eesmärk oli tõhustada romade integratsiooniks võetavaid riiklikke meetmeid. Nõukogu kutsus liikmesriike üles teavitama komisjoni igal aastal soovitus kohaselt võetud meetmetest ja edusammudest romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate rakendamisel. Käesolevas soovitus tuginetakse kogemustele, vaadatakse läbi võetavad meetmed ja laiendatakse neid.
- (8) Nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldustes „Romade integreerimise kiirendamine“⁵⁸ paluti komisjonil viia ellu romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku (aastani 2020) vahehindamine ning esitada selle põhjal algatus 2020. aasta järgseks perioodiks. Kuigi hinnangus tunnistatakse raamistiku lisaväärtust, märgitakse selles, et romad seisavad Euroopas jätkuvalt silmitsi pideva diskrimineerimise ja sotsiaal-majandusliku tõrjutusega.
- (9) Nõukogu, Euroopa Parlamendi ning mitme üleeuroopalise ja riikliku kodanikuühiskonna organisatsiooni hinnang ja järeldused⁵⁹ näitavad, et romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise edendamise kohustust on vaja uuendada ja tugevdada. Selle kohustusega tuleks tagada, et erilist tähelepanu pööratakse mittediskrimineerimisele, sealhulgas võideldes romavastasuse vastu, mis on romavastase rassismi erivorm, ja keskendudes neljale sotsiaal-majandusliku kaasamise valdkonnale, milleks on haridus, tööhõive, tervishoid ja eluase⁶⁰. Samuti tuleks selle kohustuse puhul võtta arvesse roma elanikkonna konkreetsete rühmade vajadusi ja mitmekesisust, kaasata romad nende võrdõiguslikkuse ja kaasamise strateegiate väljatöötamise, rakendamise, järelevalvesse ja hindamisse, parandada eesmärkide seadmist, andmete kogumist, järelevalvet ja aruandlust ning muuta peavoolupoliitika romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise suhtes tundlikumaks.
- (10) Käesolev soovitus tugineb ka hulgale järeldustele, mis on varem tehtud Euroopa Parlamendi resolutsioonides,⁶¹ nõukogu järeldustes⁶² ja komisjoni teatistes⁶³.

⁵⁷ [ELT C 378, 24.12.2013, lk 1.](#)

⁵⁸ Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldused „Romade integreerimise kiirendamine“ ([15406/16](#)).

⁵⁹ Euroopa Parlamendi 12. veebruari 2019. aasta resolutsioon vajaduse kohta koostada tugevdatud 2020. aasta järgne ELi strateegiline raamistik romade kaasamist käsitlevate riiklike strateegiate jaoks ja romavastasusega võitlemise tõhustamise kohta ([P8_TA\(2019\)0075](#)). Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 24. oktoobri 2019. aasta järeldused heaolumajanduse kohta ([13432/19](#)), milles kutsutakse komisjoni üles uuendama romade kaasamise kohustust. Lisaks kutsusid 4.–5. märtsil 2019 Bukarestis toimunud kõrgetasemelisel konverentsil (romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku kohta) osalejad komisjoni üles tegema ettepaneku kaugeleulatuva uue 2020. aasta järgse ELi raamistiku kohta ning liikmesriike ja laienemisprotsessis osalevaid riike suurendama oma kohustusi romade integreerimisel. Teave eesistujariigilt ([7003/19](#), 14.3.2019).

⁶⁰ Vt [ekspertsoovitused](#), mis käsitlevad vajadust keskenduda 2020. aasta järgses ELi raamistikus selgemalt romavastasuse ja diskrimineerimisega võitlemisele ja mis töötati välja pärast romavastasuse teemalist konverentsi *How to address anti-Gypsyism in a post-2020 EU Roma Framework?* (Viin, 27.11.2018).

⁶¹ Euroopa Parlamendi 15. aprilli 2015. aasta resolutsioon rahvusvahelise romade päeva puhul romade diskrimineerimise kohta Euroopas ja II maailmasõja ajal toimunud romade genotsiidi mälestuspäeva tunnustamise kohta ELis ([P8_TA\(2015\)0095](#)). Euroopa Parlamendi 25. oktoobri 2017. aasta resolutsioon põhiõiguste aspekti kohta romade integreerimisel ELis ja romavastasusega võitlemise kohta ([P8_TA\(2017\)0413](#)). Euroopa Parlamendi 12. veebruari 2019. aasta resolutsioon vajaduse kohta koostada tugevdatud 2020. aasta järgne ELi strateegiline raamistik romade kaasamist käsitlevate riiklike strateegiate jaoks ja romavastasusega võitlemise tõhustamise kohta ([P8_TA\(2019\)0075](#)).

- (11) Pärast teatise „Romaid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade ELi raamistik aastani 2020“ vastuvõtmist koostas komisjon paketi, mis koosneb käesolevast soovitusel ja teatisel „Võrdõiguslikkuse liit: romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik (edaspidi „teatis“)⁶⁴. Teatises on sätestatud kõikide liikmesriikide ELi tasandi eesmärgid ja sihid ning minimaalsed kohustused, mida võidakse olenevalt riigi olukorrast ja roma elanikkonna suurusel täiendada eraldiseisvate riiklike jõupingutuste ja ELi toetusega. Hiljutised andmed näitavad, et kümnest euroolasest kuus usub endiselt, et romade diskrimineerimine on nende riigis laialt levinud, ning enam kui kuus kümnest nõustub, et romade parem integreerimine võiks ühiskonnale kasu tuua⁶⁵. Käesoleva soovitusel üldeesmärk on aidata edendada romade võrdõiguslikkust ja võidelda nende tõrjutuse vastu, kaasates neid aktiivselt.
- (12) COVID-19 pandeemia muudab tõrjutud ja marginaliseeritud roma kogukonnad eriti haavatavaks nii kahjuliku tervisemõju kui ka sotsiaal-majandusliku mõju suhtes, mis võivad valitsevat ebavõrdsust veel enam süvendada. Käesoleva soovitusel püütakse vähendada romade struktuurilist ebavõrdsust, tegeledes selliste probleemide lahendamisega nagu piiratud juurdepääs puhtale veele,⁶⁶ sanitaartaristule ja tervishoiuteenustele, selliste vahendite ja digioskuste puudumine, mis võimaldaksid inimestel osaleda kaugõppes, suur majanduslik ebakindlus, ülerahvastatud leibkonnad, eraldatud asulad või laagrid.
- (13) Seoses populismi kasvu⁶⁷ ja rassismiga liidus⁶⁸ on vaja keskenduda diskrimineerimise vastu võitlemisele ja selle ennetamisele, sealhulgas võideldes romavastastusega, mis on diskrimineerimise ja tõrjutuse algpõhjus ning mõjutab neid. ELi rassismivastases tegevuskavas (2020–2025)⁶⁹ tunnustatakse seda ja sätestatakse konkreetsed meetmed rassismi vastu võitlemiseks. Romavastastus on endiselt laialdaselt aktsepteeritud⁷⁰ rassismi vorm, mille alged peituvad selles, kuidas ühiskonna põhiosa romadesse suhtub ja neid kohtleb ajaloolises nn teisestamise (*othering*) protsessis, mis põhineb stereotüüpidel ja hoiakutel, isegi kui need on tahtmatud või alateadlikud. Alates 2005. aastast on Euroopa Parlament kasutanud seda mõistet oma raportites ja

⁶² Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldused „Romade integreerimise kiirendamine“ ([15406/16](#)).

⁶³ Komisjoni koostatud [aastaruanded](#) alates 2013. aastast.

⁶⁴ COM(2020) 620 final.

⁶⁵ Eurobaromeetri eriuuring [nr 493](#). „Diskrimineerimine ELis“ (esimesed tulemused avaldati 2019. aasta septembris).

⁶⁶ Vt 24. veebruari 2020. aasta ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv olmevee kvaliteedi kohta (uuesti sõnastatud) – Poliitiline kokkulepe ([ST 606 2020 REV 1](#)), milles nõutakse, et liikmesriigid võtaksid vajalikud meetmed, et parandada juurdepääsu olmeveele või see säilitada, eelkõige haavatavate ja tõrjutud rühmade puhul (artikkel 16), ning täpsustatakse, et oleks oluline, et nendesse rühmadesse kuuluksid vähemuskultuurid nagu romad ja *traveller*'id (põhjendus 31).

⁶⁷ „The Relentless Rise of Populism in Europe“. Niall McCarthy, 2. mai 2019, [Statista](#).

⁶⁸ „Widespread racism continues to plague Europe“. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 20. juuni 2019, [andmed](#) põhinevad [2019. aasta põhiõiguste aruandel](#), Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 6. juuni 2019.

⁶⁹ COM(2020) 565 final.

⁷⁰ Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoni (ECRI) [üldine poliitiline soovitus nr 3](#) romade vastu suunatud rassismi ja sallimatuse vastase võitluse kohta, vastu võetud 6. märtsil 1998. [Romavastastuse ja romade diskrimineerimise vastast võitlust käsitleva üldise poliitilise soovitusel nr 13](#) preambulis rõhutatakse, et „romavastastus on eriti *püsiv, vägivaldne, korduv ja igapäevane* rassismi vorm“.

resolutsioonides⁷¹. Mitu rahvusvahelist ja kodanikuühiskonna organisatsiooni on tunnistanud seda nähtust, mida tuntakse ka romavastase rassismi, romafoobia ja mustlasvastasusena. Nõukogu tunnistas 2016. aastal vajadust võidelda „romade vastu suunatud rassismi (või nn romavastase) kõigi vormide vastu, kuna sellest saab alguse nende sotsiaalne tõrjutus ja diskrimineerimine“⁷².

- (14) Romade suhtes võetavate meetmete puhul on oluline tunnistada teatavate rühmade, sealhulgas roma naiste, noorte, laste, LGBTI+ inimeste, eakate romade, puuetega romade, kolmandate riikide kodanikest või kodakondsuseta ning liikuvate ELi romade erivajadusi või haavatavust⁷³. Seetõttu võetakse käesolevas soovitus arvesse mitmekordse diskrimineerimise⁷⁴ probleemiga tegelemise tähtsust. Selles tehakse ettepanek võtta meetmeid, et paremini kaitsta ja kaasata roma lapsi, kes diskrimineerimise ja segregatsiooniga eriti palju kokku puutuvad. Selles käsitletakse ka võimaluste loomist ja noorte romade kasutamata potentsiaali rakendamist, suurendades nende aktiivset osalemist noortele suunatud programmides ja meetmetes,⁷⁵ näiteks sellistes, millele on osutatud teatises „Noorte tööhõive toetus: töösild järgmise põlvkonna jaoks“⁷⁶.
- (15) Tunnistades romade mitmekesisust, kasutatakse terminit „roma“ üldmõistena, et viidata mitmesugustele roma päritolu rühmadele, nagu romad, sintid, kaaled, mustlased, romanišid ja bojašid/rudarid. Samuti hõlmab termin selliseid rühmi nagu aškalid, egiptlased, jenišid, idarühmad (sealhulgas domid, lomid, romid ja abdalid) ja rändrahvad, sealhulgas *traveller*’id ja haldusnimetusega „gens du voyage“ määratletud elanikkonnarühmad, samuti end mustlastena määratlevad inimesed, eiramata seejuures nende rühmade eripärasid.
- (16) Seoses liidusisese liikuvusega on vaja austada liidu kodanike vaba liikumise õigust ja selle kasutamise tingimusi. Viimased hõlmavad piisavate vahendite ja üldise ravikindlustuse olemasolu vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile

⁷¹ Euroopa Parlamendi 28. aprilli 2005. aasta resolutsioon romide olukorra kohta ELis (P6_TA(2005)0151), Euroopa Parlamendi 15. aprilli 2015. aasta resolutsioon rahvusvahelise romade päeva puhul romade diskrimineerimise kohta Euroopas ja II maailmasõja ajal toimunud romade genotsiidi mälestuspäeva tunnustamise kohta ELis ([P8_TA\(2015\)0095](#)). romavastase võitlemise kohta ([P8_TA\(2017\)0413](#)) Euroopa Parlamendi 12. veebruari 2019. aasta resolutsioon vajaduse kohta koostada tugevdatud 2020. aasta järgne ELi strateegiline raamistik romade kaasamist käsitlevate riiklike strateegiate jaoks ja romavastase võitlemise tõhustamise kohta ([P8_TA\(2019\)0075](#)).

⁷² Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldused „Romade integreerimise kiirendamine“ ([15406/16](#)).

⁷³ Puudutab eri kontekste, näiteks inimkaubandust, mille ohvrid on peamiselt roma naised ja lapsed.

⁷⁴ Mõistet „mitmekordne diskrimineerimine“ kasutatakse üldmõistena kõikide diskrimineerimise juhtumite puhul, mil diskrimineerimine toimub korraga mitmel alusel, ning seda esineb kahes vormis. Esiteks võib tegemist olla „täiendava diskrimineerimisega“, kui see toimub mitmel eraldi alusel, ja teiseks „läbipõimunud diskrimineerimisega“, kui kaks või enam diskrimineerimise alust on omavahel lahutamatu seotud. *Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws*. Euroopa Komisjoni aruanne (2007). *Multiple Discrimination in EU Law: Opportunities for Legal Responses to Intersectional Gender Discrimination*. Soolise võrdõiguslikkuse valdkonna õigusekspertide Euroopa võrgustik. Euroopa Komisjon (2009).

⁷⁵ Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldused „Romade integreerimise kiirendamine“ ([15406/16](#)).

⁷⁶ Teatis „Noorte tööhõive toetus: töösild järgmise põlvkonna jaoks“, [COM\(2020\) 276 final](#), 1.7.2020. Komisjoni ettepanek võtta vastu nõukogu soovitus töösilla kohta, millega tugevdatakse noortegarantiid, [COM\(2020\) 277 final](#), 1.7.2020. Komisjoni ettepanek võtta vastu nõukogu soovitus jätkusuutlikku konkurentsivõimet, sotsiaalset õiglust ja vastupanuvõimet toetava kutsehariduse ja -õppe kohta, [COM\(2020\) 275 final](#), 1.7.2020.

2004/38/EÜ⁷⁷. Samal ajal tuleb püüda parandada romade elutingimusi ning võtta meetmeid nende majandusliku ja sotsiaalse kaasatuse edendamiseks nii nende päritoluliikmesriigis kui ka elukohaliikmesriigis.

- (17) Tunnistades, et liikmesriigid peaksid valima oma järelevalvemeetodid, rõhutatakse käesolevas soovitusel, kui oluline on koguda andmeid kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) 2016/679 (isikuandmete kaitse üldmäärus)⁷⁸ ning 2018. aasta suunistega võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumise ja kasutamise parandamise kohta, mille on avaldanud mittediskrimineerimise, võrdõiguslikkuse ja mitmekesisuse kõrgetasemelise töörühma võrdõiguslikkust käsitlevate andmete alatöörühm⁷⁹. Soovitusel tunnistatakse ühtlasi, kui olulised on järelevalves näitajad. Neid näitajaid võib valida romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise hindamiseks ette nähtud näitajate kogumist, mille on ühiselt koostanud Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, komisjon ja liikmesriigid⁸⁰.
- (18) Käesolevas soovitusel keskendutakse selgelt romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise edendamise meetmetele, püüdmata kõrvale jätta teisi tõrjutud ja ebasoodsas olukorras olevaid rühmi. Need meetmed peaksid võrreldavates olukordades põhinema samadel põhimõtetel. Sellega seoses on jätkuvalt asjakohased romade kaasamise ühised aluspõhimõtted⁸¹. Teatistes on esitatud lisasuunised romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike kavandamise ja rakendamise kohta.

Käesoleva soovitusel eesmärk on kinnitada pikaajalist kohustust ning anda uuendatud ja tugevdatud suuniseid, sätestades meetmed, mida liikmesriigid võivad võtta romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise ühiste eesmärkide saavutamiseks,

ESITAB JÄRGMISED SOOVITUSED

1. Liikmesriigid peaksid võtma vastu romasid käsitlevad riiklikud strateegilised raamistikud ja edastama need Euroopa Komisjonile 2021. aasta septembriks. Kooskõlas siseriikliku ja liidu õigusega, olemasolevate vahendite ja riigi oludega, nagu riigi territooriumil elava roma elanikkonna suurus, sotsiaal-majanduslik olukord, erivajadused ja kodakondsus, peaksid liikmesriigid kaaluma käesolevas soovitusel käsitletud meetmete asjakohasust riigi kontekstis ning rakendama neid proportsionaalselt ja valikuliselt tihedas koostöös kõigi asjaomaste sidusrühmadega. Asjakohasuse hindamisel peaksid liikmesriigid lähtuma vabatahtlikest minimaalsetest

⁷⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ ([ELT L 158, 30.4.2004, lk 77](#)).

⁷⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) ([ELT L 119, 4.5.2016, lk 1](#)).

⁷⁹ Suunised võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumise ja kasutamise parandamise kohta ([2018](#)). Euroopa Kontrollikoda soovitas töötada välja sobivad meetodid, et koguda asjakohaseid andmeid romade kaasamise kohta kõigis liikmesriikides. „Romade integratsioonile suunatud ELi poliitikaalgatused ja rahaline abi: viimasel kümnendil on tehtud märkimisväärsed edusamme, kuid kohapeal vajatakse täiendavaid jõupingutusi“. [Eriaruanne nr 14/2016](#).

⁸⁰ Teatise 2. lisa.

⁸¹ [Ühiseid aluspõhimõtteid](#) arutati esimesel romade kaasamise Euroopa platvormil 2009. aasta aprillis ning tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu kiitis need heaks 8. juunil 2009. Nõukogu järeldustes kutsuti liikmesriike üles võtma poliitika kujundamisel ja rakendamisel vajaduse korral arvesse ühiseid aluspõhimõtteid. Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu järeldused romade kaasamise kohta ([8. juuni 2009](#)).

kohustustest ning kaaluma olenevalt olukorrast võimalikke täiendavaid jõupingutusi, nagu teatises on ette nähtud.

Horisontaalsed eesmärgid: võrdõiguslikkus, kaasamine ja osalemine

2. Liikmesriigid peaksid suurendama jõupingutusi, et võtta vastu ja rakendada meetmeid võrdõiguslikkuse edendamiseks ning diskrimineerimise ja selle algpõhjuste tõhusaks ennetamiseks ning nende vastu võitlemiseks. Need jõupingutused peaksid hõlmama meetmeid, millega:
 - a) tõhustatakse võitlust otsese ja kaudse diskrimineerimise, ahistamise, stereotüüpiseerimise, romavastase retoorika, vaenukõne, vihakuritegude ja romavastase vägivalda, sealhulgas sellisele tegevusele kihutamise vastu nii internetis kui ka väljaspool seda, eelkõige direktiivi 2000/43/EÜ, raamotsuse 2008/913/JSK ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2010/13/EL⁸² ülevõtmise, rakendamise ja täitmise tagamise kontekstis;
 - b) töötatakse kooskõlas direktiiviga 2012/29/EL välja ohvrite toetamise terviklik süsteem, edendatakse seda ning antakse vihakuritegude ja diskrimineerimise ohvriks langenud romadele sihipärast abi;
 - c) võideldakse romade, eelkõige roma naiste, roma laste, LGBTI+ romade, puuetega romade, eakate romade, kodakondsuseta romade ja liikuvate ELi romade mitmekordse ja struktuurse⁸³ diskrimineerimise vastu;
 - d) suurendatakse teadlikkust asjaolust, et võitlus diskrimineerivate tavade vastu on põimunud jõupingutustega romavastasuse ning sotsiaalse ja majandusliku tõrjutuse vastu võitlemiseks ning et kõik need jõupingutused aitavad saavutada laiemat võrdõiguslikkuse eesmärki;
 - e) analüüsitakse ja tunnistatakse romavastasust kui nähtust ning suurendatakse meedia, koolide õppekavade ja muude vahendite kaudu teadlikkust selle olemasolust, vormidest ja kahjulikest tagajärgedest ning koolitatakse ametnikke ja teisi sidusrühmi seda ära tundma ja sellega tegelema;
 - f) edendatakse koolides tegevusi ja kampaaniaid, et suurendada teadlikkust mitmekultuurilisusest;
 - g) suurendatakse teadlikkust romade kultuurist, keelest ja ajaloo, sealhulgas romade holokaustist ja lepitamisprotsessidest, muu hulgas meetmete abil, millega pakutakse õpetajatele asjakohast koolitust ja koostatakse asjakohased koolide õppekavad, kuna see teadlikkus on oluline eelarvamuste ja romavastasuse kui diskrimineerimise oluliste põhjuste vähendamiseks;
 - (a) edendatakse positiivseid narratiive romade kohta ja seatakse eeskujud, toetades selleks muu hulgas kogukondadevahelisi kontakte ja kultuuridevahelist õppimist.

⁸² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv) ([ELT L 95, 15.4.2010, lk 1](#)).

⁸³ Süsteemne ehk struktuurne diskrimineerimine väljendub õigusaktidest, poliitikast ja tavadest tuleneva ebavõrdsusena, mis pole tahtlik, vaid on tingitud mitmesugustest institutsioonilistest teguritest õigusaktide, poliitika ja tavade väljatöötamisel, rakendamisel ja läbivaatamisel. *Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies*, Euroopa Liidu riiklike võrdõiguslikkust edendavate asutuste võrgustiku seisukoht, juuni 2020.

3. Liikmesriigid peaksid suurendama jõupingutusi, et võidelda roma elanikkonna äärmiselt kõrge suhtelise vaesuse määra ning materiaalse ja sotsiaalse puuduse vastu, toetamaks tõhusalt romade võrdõiguslikkust ja mittediskrimineerimist. Need jõupingutused peaksid hõlmama meetmeid, millega:
- suurendatakse ja parandatakse investeringute suunamist inimkapitali, taristu arendamisse ja sotsiaalse ühtekuuluvuse poliitikasse;
 - tagatakse ebasoodsas olukorras olevatele romadele juurdepääs piisavatele sotsiaalkaitsekavadele (nii sissetulekutoetus kui ka mitterahalised hüvitised ja teenuste osutamine);
 - ühendatakse sissetulekutoetus aktiveerimismeetmetega, et edendada tööturul osalemist; võetakse meetmeid, et edendada võimalike abisaajate suurt abi kasutamise määra;
 - tagatakse, et erilist tähelepanu pööratakse laste vaesuse ennetamisele ja selle vastu võitlemisele, sealhulgas võttes jõulisemaid riiklikke meetmeid, mille puhul pööratakse tähelepanu mitu põlvkonda kestvate vaesust põlistavatele mehhanismidele ning vajadusele toetada roma lapsi ja nende perekondi sellistes omavahel seotud valdkondades nagu tööhõive, sotsiaalteenused, haridus ning alusharidus ja lapsehoid, tervishoid, eluase ning esmatähtsate teenuste kättesaadavus, toitumine ja vaba aja veetmise võimalused;
 - toetatakse osana võimestamise ja rahalise kaasamise meetmetest (noorte täiskasvanute / pereliikmete) finantskirjaoskust, sealhulgas paremat otsustamis- ja planeerimisoskust.
4. Liikmesriigid peaksid suurendama romade, sealhulgas naiste, laste ja noorte sisulist osalemist ja nendega konsulteerimist, et toetada tõhusalt romade võrdõiguslikkust ja mittediskrimineerimist. See peaks hõlmama meetmeid, millega:
- toetatakse kodanikuaktiivsust, edendades eelkõige roma naiste ja noorte sotsiaalset, majanduslikku, poliitilist ja kultuurilist osalemist;
 - edendatakse romade kodanikuühiskonnas suutlikkuse suurendamist ja juhtpositsiooni võtmist, et võimaldada romadel osaleda poliitikatsükli kõigis etappides ja avalikus elus üldiselt;
 - edendatakse roma spetsialistide tööhõivet avaliku sektori asutustes, et toetada eeskujude seadmist ja mitmekesisust ning kaasata poliitikaprotsessi vajalik oskusteave ja täpsed teadmised vajaduste kohta;
 - suurendatakse tõrjutud roma kogukondade liikmete teadlikkust inimõigustest ning kodanikuõigustest ja -kohustustest;
 - kooskõlastatakse eri sektorite ressursse, võrgustikke ja oskusteavet, et suurendada noorte romade osalemist otsustusprotsessides ja aidata kaasa nende rolli suurendamisele juhtimises.

Valdkondlikud eesmärgid

*Juurdepääs kvaliteetsele kaasavale **tavaharidusele***

5. Liikmesriigid peaksid tagama, et romadel oleks tõhus võrdne juurdepääs kõikidele haridustasemetele alates alusharidusest ja lapsehoiust kuni kolmanda taseme hariduseni, sealhulgas teise võimaluse haridusele, täiskasvanuharidusele ja

elukestvale õppele, ning et romadel oleks võimalik mis tahes taseme hariduses osaleda.

6. Liikmesriigid peaksid parandama roma õpilaste võrdset juurdepääsu kvaliteetsele ja kaasavale haridusele, sealhulgas meetmetega, millega:
- a) hoitakse ära ja kõrvaldatakse igasugune segregatsioon hariduses ning tagatakse varasema ebaõigluse tunnistamine ja heastamine;
 - b) välditakse väärdiagnoose, mis põhjustavad roma õpilaste sobimatut eriõppesse suunamist, ja välistatakse selliste diagnooside andmine ning tagatakse varasema ebaõigluse tunnistamine ja heastamine;
 - c) edendatakse kaasavate õpetamis- ja õppimismeetodite arendamist ja levitamist ning toetatakse õpetajaid mitmekesisusega toimetulekul klassiruumis, tehes kättesaadavaks kutsealase arengu programmid, mentorluse ja vastastikuse õppe;
 - d) soodustatakse lapsevanemate tõhusat kaasamist roma õpilaste haridusse ning edendatakse koolide ja kohalike kogukondade vahelisi suhteid, muu hulgas vahendajate kaudu;
 - e) toetatakse roma õpilaste osalemist kõigis haridustegevustes ja -protsessides koos kõigi teiste õpilastega ning nende aktiivset kaasamist nimetatud tegevustesse ja protsessidesse;
 - f) võideldakse koolikiusamise ja ahistamise vastu nii internetis kui ka väljaspool seda;
 - g) koolitatakse õpetajaid ja muid koolitöötajaid romade ajaloo ja kultuuri valdkonnas ning nende diskrimineerimise ja selle algpõhjuste, sealhulgas romavastasuse ja alateadlike eelarvamuste äratundmise ja nende vastu võitlemise meetodite alal ning suurendatakse teadlikkust sellest, kui oluline on mittediskrimineeriv haridus ja tõhus võrdne juurdepääs tavaharidusele;
 - h) toetatakse jõupingutusi tagamaks, et roma õpilased omandavad tööturu vajadustele vastavad oskused.
7. Liikmesriigid peaksid pakkuma sihipärast lisatoetust, et kompenseerida diskrimineerimist ja tõrjutust ning vähendada roma õpilaste sotsiaalse ja majandusliku tausta mõju haridustulemustele, sealhulgas meetmetega, millega:
- a) investeeritakse alusharidusse ja lapsehoidu, pöörates erilist tähelepanu roma laste varasele kaasamisele;
 - b) pakutakse tihedas koostöös roma õpilaste perekondadega individuaalset toetust ja vahendamist, et kompenseerida keelelisi, kognitiivseid ja hariduslünki, ning edendatakse teise võimaluse haridust ja täiskasvanuharidust;
 - c) toetatakse koolide, sotsiaalkaitseametite ja vahendajate koostööd, et hoida ära koolist väljalangemist;
 - d) tunnistatakse selliste laste haavatavust, kelle vanemad on läinud välismaale, ning pakutakse neile eelisjuurdepääsu koolivälisetele programmidele ja individuaalsele toele;
 - e) suurendatakse romade sotsiaalset liikuvust positiivsete meetmete abil, mis võivad hõlmata sihtotstarbelisi stipendiume kutsehariduses, kesk- ja kõrghariduses ning õpetajakoolituses;

- f) tagatakse sujuv üleminek ühelt haridustasemelt teisele ning edendatakse kesk- ja kõrghariduse omandamist, sealhulgas karjäärinõustamise, muu nõustamise, mentorluse ja rahalise toetuse kavade kaudu;
- g) vähendatakse haridussüsteemist varakult lahkumist kõikidel haridustasemetel, pöörates erilist tähelepanu roma tütarlastele;
- h) toetatakse osalemist mitteformaalses õppes ja õppekavavälises tegevuses, sealhulgas noorte osalustegevust, spordi- ja kultuuritegevust, enesearengut, psühholoogilist vastupidavust ja heaolu;
- i) edendatakse roma õpilaste ning nende õpetajate, vahendajate ja vanemate seas digioskuste omandamist, lairibajuurdepääsu, juurdepääsu piisavale digitaristule ning kaugõppeks vajalikele õppematerjalidele nii formaalhariduses kui ka mitteformaalses hariduses, pöörates tähelepanu eelkõige tõrjutud kogukondades elavatele inimestele.

*Juurdepääs kvaliteetsetele ja jätkusuutlikule **tööhõivele***

8. Liikmesriigid peaksid edendama (eelkõige noorte) romade tõhusat ja võrdset juurdepääsu kvaliteetsele ja jätkusuutlikule tööhõivele, sealhulgas meetmetega, millega:
 - a) tõhustatakse noorte romadeni jõudmist,⁸⁴ et suurendada nende teadlikkust kättesaadavatest, eelistatavalt lõimitud tööhõive- ja sotsiaalteenustest, ning juhatatakse nad nende teenuste juurde;
 - b) tegeleda noorte töötute ja mitteaktiivsete romade vajadustega, koostades nende jaoks individuaalsed terviklikud tegevuskavad, milles võetakse arvesse nende eelistusi ja motivatsiooni, tõkkeid ja ebasoodsaid asjaolusid ning töötuse ja mitteaktiivsuse põhjuseid;
 - c) toetatakse esimest töökogemust, töölesuunamist, õpipoisiõpet ja karjääriedendust;
 - d) hõlbustatakse üleminekut hariduse omandamiselt tööellu koolituse, mentorluse, praktika, ettevõtlusinkubaatorite ja dualõppe kaudu;
 - e) toetatakse noorte romade juurdepääsu info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) alastele oskustele ja digioskustele ning nende omandamist, et viia noorte oskused paremini kooskõlla tööturu nõudlusega ning kasutada ära võimalusi, mida pakuvad igapäevaelus olemasolevad ja uued digivahendid ja suundumused;
 - f) toetatakse tööhõive subsideerimist ja tööhõivega seotud kulude jagamist, töökohasisest täienduskoolitust, oskuste arendamist, kutsekvalifikatsioonide omandamist ja ajakohastamist ning teise võimaluse haridust;
 - g) edendatakse sihipäraste toetuste abil tõeliselt võrdset juurdepääsu füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisele ja ettevõtlusele, sealhulgas sotsiaalsele ettevõtlusele;
 - h) edendatakse tööhõivet nii avalikus kui ka erasektoris, muu hulgas toetavate meetmete ja tööandjate toetuskavade abil;

⁸⁴ Kooskõlas sellega, mida on kirjeldatud komisjoni ettepanekus võtta vastu nõukogu soovitus töösilla kohta, millega tugevdatakse noortegarantiid, [COM\(2020\) 277 final](#), 1.7.2020.

- i) võideldakse diskrimineerimise vastu, vähendatakse seda ja kõrvaldatakse see, suurendades teadlikkust mittediskrimineerivast tööhõivest ja juurdepääsust tööhõivele, ning koolitatakse tööandjaid diskrimineerimise ja selle algpõhjuste, sealhulgas romavastasuse ja alateadlike eelarvamuste äratundmise ja nende vastu võitlemise meetodite alal.

Tervishoid ning juurdepääs kvaliteetsetele tervishoiu- ja sotsiaalteenustele

9. Liikmesriigid peaksid tagama tõketeta tõhusa ja võrdse juurdepääsu kvaliteetsetele tervishoiuteenustele, eelkõige kõige suuremas ohus olevate rühmade või marginaliseeritud või kõrvalistes paikkondades elavate rühmade jaoks, sealhulgas meetmetega, mille eesmärk on:

- a) edendada ja parandada:
 - i) roma naiste juurdepääsu kvaliteetsetele ennetavatele arstlikele kontrollidele, sõeluuringutele, sünnituseelsele ja -järgsele hooldusele, nõustamisele ja pereplaneerimis-, samuti seksuaal- ja reproduktiivtervishoiu teenustele, mida riiklikud tervishoiuteenistused üldiselt osutavad;
 - ii) roma laste juurdepääsu kvaliteetsele esmatasandi tervishoiule ja ennetusmeetmetele ning lastele suunatud vaksineerimisprogrammidele;
 - iii) haavatava roma elanikkonna (eakad romad, puuetega romad, LGBTI+ romad, liidus rändavad romad, kolmandate riikide kodanikest romad ja kodakondsuseta romad) juurdepääsu kvaliteetsele tervishoiule;
- b) toetada tervishoiuvaldkonna vahendajaid ning suurendada romade teadlikkust esmase ennetuse meetmetest, näiteks edendades tervislikku elustiili, ennetades mõnuainete kuritarvitamist ja parandades juurdepääsu vaimse tervise teenustele;
- c) ennetada romade diskrimineerimist ja võidelda selle vastu, suurendades teadlikkust mittediskrimineerivast tervishoiuteenuste osutamisest ja juurdepääsust tervishoiuteenustele, koolitades tervishoiutöötajaid, meditsiinitudengeid ja tervishoiuvaldkonna vahendajaid diskrimineerimise ja selle algpõhjuste, sealhulgas romavastasuse ja alateadlike eelarvamuste äratundmise ning nende vastu võitlemise meetodite alal;
- (d) võidelda romade digitaalse tõrjutuse vastu juurdepääsul tervishoiuteenustele, muu hulgas ületades juurdepääsul tervishoiuteabele digioskuste lõhe;
- e) vältida segregeeritud tervishoiuteenuseid ja kaotada need ning tagada varasema ebaõigluse (sealhulgas roma naiste sunniviisiline steriliseerimine) tunnistamine ja heastamine;
- f) edendada romade juurdepääsu meditsiiniõpingutele ning julgustada romade värbamist tervishoiutöötajate ja tervishoiuvaldkonna vahendajatena, eelkõige piirkondades, kus on märkimisväärne roma elanikkond;
- g) võidelda marginaliseeritud või kõrvalistes romade paikkondades võimalike haiguspuhangute vastu ja ennetada neid;
- h) parandada puuetega inimeste, eakate ja vanemliku hoolitsuseta jäänud laste juurdepääsu kogukonna- ja perepõhiste teenustele (nt arendusteenused, sotsiaaleluruumid, puuetega inimeste päevakeskused ja kasuvanemate võrgustikud);

- i) ennetada hoolekandeesutustesse paigutamist ning hõlbustada üleminekut asutusepõhiselt hoolduselt kogukonna- või perepõhisele hooldusele, toetades ebakindlas olukorras olevaid perekondi ja puuetega inimesi (nt nõustamisteenused ja rahalised stiimulid, toiduabi jaotamine, eluasemetoetus, arendusteenused);
- j) edendada parimate tavade vahetamist ja levitamist seoses romade tervisega, kasutades näiteks komisjoni ning tervise edendamise, haiguste ennetamise ja mittenakkuslike haiguste ravi juhtrühma kuuluvate liikmesriikide rahvatervise valdkonna raamistikku.

Juurdepääs asjakohasele segregatsioonita eluasemele ja esmatähtsatele teenustele

10. Liikmesriigid peaksid tagama romade võrdse kohtlemise juurdepääsul asjakohasele segregatsioonita eluasemele ja esmatähtsatele teenustele, sealhulgas meetmetega, millega:
- a) tagatakse juurdepääs esmatähtsatele teenustele – nagu kraanivesi, ohutu ja puhas joogivesi,⁸⁵ piisav kanalisatsioon, jäätmete kogumise ja käitlemise teenused, keskkonnateenused, elekter, gaas, transport, finantsteenused ja digitaalne kommunikatsioon – ning füüsilisele taristule, tagades põhiliste kommunaalteenuste järjepidevuse nii tavapäraustes tingimustes kui ka pandeemiate, ökoloogiliste katastroofide ja muude kriiside ajal;
 - b) jälgitakse igasugust ruumilist segregatsiooni, kaotatakse see ja ennetatakse seda ning edendatakse segregatsiooni kaotamist, koostades konkreetsed kavad eluasemeprobleemide lahendamiseks, kaasates kohalikke kogukondi ja mõjutatud roma kogukondi;
 - c) toetatakse ja tugevdatakse eluasemete, esmatähtsate teenuste ja keskkonnastandardite eest vastutavaid avaliku sektori asutusi ning muid selle valdkonna asjakohaseid osalejaid, andes neile muu hulgas vajalikud volitused ja vahendid eluasemevajaduste kindlaksmääramiseks, segregatsiooni jälgimiseks ning ulatuslike regulatiivsete või toetusmeetmete rakendamiseks;
 - d) välditakse sunniviisilist väljatõstmist varajase hoiatamise ja vahendamise abil, korraldatakse väljatõstmise ohus olevate inimeste toetamist ja pakutakse neile sobivat alternatiivset eluaset, keskendudes eelkõige perekondadele;
 - e) parandatakse romade elutingimusi ning ennetatakse reostuse ja saastega kokkupuutumise kahjulikku tervisemõju ning võideldakse selle vastu;
 - f) tagatakse kodututele romadele sotsiaalne tugi ja juurdepääs üldteenustele;
 - g) tagatakse võrdne juurdepääs sotsiaaleluruumidele, võttes vastu juurdepääsukriteeriumid, milles on seatud esikohale sotsiaalsed vajadused;
 - h) toetatakse tõrjutud romadele suunatud integreeritud eluasemekavu, ühendades mikrolaenuid ehitamiseks ja eluasemete hooldamiseks finantskirjaoskuse ja säästukavadega, ehituskoolitustega ja aktiveerimismeetmetega;
 - i) toetatakse *traveller*'ide peatuspaikade rajamist ja hooldamist.

Partnerlused ja institutsiooniline suutlikkus

⁸⁵ Vt ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv olmevee kvaliteedi kohta (uuesti sõnastatud), artikkel 16 koostoimes põhjendusega 31 ([ST 606 2020 REV 1](#)).

Riiklike romade kontaktpunktide kaasamine ja toetamine

11. Liikmesriigid peaksid tagama riiklikele romade kontaktpunktidele piisavad ja vajalikud vahendid, töötajate suutlikkuse, volitused ja poliitilise mõjuvõimu, et nad saaksid tõhusalt koordineerida ja jälgida romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevat riiklikku poliitikat, sealhulgas kohaliku tasandi teavitustegevust.
12. Liikmesriigid peaksid romade kaasamise riiklike platvormide reformitud protsesside kaudu võimaldama riiklikel romade kontaktpunktidel hõlbustada romade kodanikuühiskonna osalemist romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike ning kohalike tegevuskavade väljatöötamises, rakendamises, järelevalves ja läbivaatamises.
13. Liikmesriigid peaksid tagama, et riiklikud romade kontaktpunktid oleksid kaasatud sotsiaalse kaasamise poliitika ja universaalteenuste kujundamisse, et parandada kontaktpunktide asjakohasust romade jaoks ja nende teavitustegevust, sealhulgas tuleks nad asjakohasel juhul kaasata otsuste tegemisse liidu vahendite kavandamise ja järelevalve kohta.

Võrdõiguslikkust edendavate asutuste kaasamine

14. Liikmesriigid peaksid toetama võrdõiguslikkust edendavaid asutusi, et nad tegutseksid tõhusalt ja sõltumatult ning saaksid teha koostööd kõigi asjakohaste osalejatega, sealhulgas riiklike romade kontaktpunktide, avaliku sektori asutuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja erasektoriga. Selline toetus peaks muu hulgas võimaldama võrdõiguslikkust edendavatel asutustel:
 - a) uurida diskrimineerimise, vaenukõne ja vihakuritegude juhtumeid ning algatada strateegilisi kohtuvaidlusi;
 - b) tegeleda diskrimineerimisest, vaenukõnest ja vihakuritegudest teatamata jätmise probleemiga ning suurendada romade teadlikkust oma õigustest;
 - c) teha teadusuuringuid romade võrdõiguslikkuse ja diskrimineerimise kohta ja koguda selles valdkonnas andmeid;
 - d) arendada romade kodanikuühiskonna suutlikkust ja teha sellega koostööd, keskendudes õiguskaitse kättesaadavusele ja võrdõiguslikkust käsitlevate õigusaktide täitmise tagamisele;
 - e) pakkuda suuniseid ja koolitust avaliku ja erasektori organisatsioonidele ning meediale.
15. Liikmesriigid peaksid tagama, et võrdõiguslikkust edendavad asutused on tihedalt kaasatud romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike ning asjakohaste liidu rahastamisprogrammide väljatöötamisse, rakendamisse, järelevalvesse ja läbivaatamisse ning saavad neisse tõhusalt panustada, sealhulgas järgmiselt:
 - a) tuginedes võrdõiguslikkust edendavate asutuste nõuannetele riiklike strateegiliste raamistike rakendamise standardite kohta, et tagada nende väljatöötamisel ja rakendamisel suurem keskendumine diskrimineerimise vastu võitlemisele ja selle ennetamisele, muu hulgas romavastasuse vastu võitlemisega ning struktuurse diskrimineerimise kaotamiseks tehtavate jõupingutustega;

- b) kaasates võrdõiguslikkust edendavad asutused romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike rakendamise, järelevalve ja läbivaatamise jälgimiseks loodud struktuuridesse ning asjaomaste liidu fondide seirekomisjonidesse.

Kohalike ja piirkondlike sidusrühmade kaasamine

16. Liikmesriigid peaksid kaasama piirkondlikud ja kohalikud omavalitsused ning kohaliku kodanikuühiskonna riiklike strateegiliste raamistike väljatöötamise, rakendamise, järelevalvesse ja läbivaatamise.
17. Liikmesriigid peaksid julgustama piirkondlikke ja kohalikke omavalitsusi oma pädevuse piires välja töötama või ajakohastama oma kohalikke tegevuskavasid või segregatsiooni vähendamise kavasid või romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevaid strateegilisi raamistikke. Need tegevuskavad või strateegilised raamistikud peaksid sisaldama meetmeid, lähtetasemeid, võrdlusaluseid, mõõdetavaid eesmärke ja rahaliste vahendite eraldamist.
18. Liikmesriigid peaksid tagama kesk- ja kohaliku tasandi asutuste vahelise koostöö selliste liidu rahastamisprogrammide kavandamisel ja rakendamisel, mis on olulised romade diskrimineerimise ennetamise ja selle vastu võitlemise seisukohast, et tagada romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemisega arvestamine programmide ettevalmistamises, rakendamises, järelevalves ja hindamises ning suunata liidu rahalisi vahendeid kohalikul tasandil paremini.
19. Liikmesriigid peaksid edendama kaasatust, mitmekesisust ja toetavaid meetmeid, et tagada romadest spetsialistide värbamine kohaliku ja piirkondliku tasandi avaliku sektori asutustesse.
20. Liikmesriigid peaksid romasid võimestama ja tunnistama nende esindatust kohalikul tasandil kogukonna kaasamise, st kogukonna juhitud kohaliku arengu kaudu.

Koostöö kodanikuühiskonnaga

21. Liikmesriigid peaksid edendama sotsiaalset innovatsiooni, partnerlust ja koostööd avaliku sektori asutuste ning romade ja nende huve kaitsvate kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel.
22. Liikmesriigid peaksid kasutama täielikult ära romade kaasamise riiklikke platvorme või mis tahes muid koostöö- ja dialoogikanaleid liikmesriikides, et kaasata romasid ja nende huve kaitsvaid kodanikuühiskonna organisatsioone ning muid sidusrühmi romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike ja kohalike tegevuskavade väljatöötamise, rakendamise, järelevalvesse ja läbivaatamise läbipaistval ja kaasaval viisil.
23. Liikmesriigid peaksid toetama kodanikuühiskonda romade vastu suunatud vihkuritegude ja vaenukõne jälgimisel ja nendest teatamisel ning aitama ohvritel vihkuritegudest ja vaenukõnest teatada.
24. Liikmesriigid peaksid tagama rahastamise, et toetada romade ja nende huve kaitsvate kodanikuühiskonna organisatsioonide, sealhulgas romade noorteorganisatsioonide mitmekesisust ja sõltumatust, võimaldades neil seega anda sõltumatute järelevalveorganisatsioonidena aru romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike kohta ja neid jälgida ning säilitada oma haldussuutlikkus.
25. Liikmesriigid peaksid kaasama kodanikuühiskonda ja roma kogukondi liidu fondide kogu programmitsükli jooksul riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil (sealhulgas asjaomaste liidu vahendite seirekomisjonide liikmetena).

26. Liikmesriigid peaksid edendama roma kodanikuühiskonnas, sealhulgas noorteorganisatsioonides, suutlikkuse suurendamist ja juhtimist, et võimaldada asjaomastel asutustel ja organisatsioonidel osaleda poliitikatsükli kõikides etappides ja avalikus elus üldiselt.
27. Liikmesriigid peaksid edendama valdkondadevahelist tööd ning laiemaid võrdõiguslikkuse ja kaasatuse liite, kaasates valitsusi, kodanikuühiskonda, ettevõtjaid ja tööstust, akadeemilisi ja teadusringkondi. Sellega võiksid kaasnedä selliste asutuste ühismeetmed, kes edendavad soolist võrdõiguslikkust, võitlevad rassismi, rassilise diskrimineerimise, ksenofoobia ja sellega seotud sallimatuse vastu või kes töötavad laste, eakate, romade, LGBTI+ inimeste, puuetega inimeste, varjupaigataotlejate, pagulaste ja muude rändajate ning kodakondsuseta isikute õiguste eest.

Rahastamine

28. Liikmesriigid, eelkõige need, kus on romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemisega suuremaid probleeme ja/või suurem roma kogukond, peaksid kasutama täielikult ja optimaalselt liidu ja riiklikke üldisi ja sihtotstarbelisi rahalisi vahendeid, mis on romade diskrimineerimise ennetamise ja selle vastu võitlemise seisukohast asjakohased; see võib hõlmata erieesmärkide valimist, mis seisnevad ebasoodsas olukorras rühmade ja marginaliseerunud kogukondade, näiteks romade sotsiaal-majandusliku lõimimise edendamises⁸⁶ ning võrdõiguslikkuse ja sotsiaal-majandusliku kaasatuse seisukohast asjakohaste liidu ja riiklike rahastamisallikate tõhusa kooskõlastatuse tagamises.
29. Liikmesriigid peaksid tagama, et liidu programmide ettevalmistamises, rakendamises, järelevalves ja hindamises, sealhulgas seirekomisjonides, osalevad piirkondlikud ja kohalikud asutused, linnade ametiasutused ja muud avaliku sektori asutused, majandus- ja sotsiaalpartnerid ning asjakohased kodanikuühiskonda esindavad organisatsioonid, vabaihendused ning sellised asutused, kes edendavad sotsiaalset kaasatust, põhiõigusi ja mittediskrimineerimist.
30. Liikmesriigid peaksid eraldama piisavalt riiklikke vahendeid, et rakendada poliitikameetmeid, mis on esitatud romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevas ELi strateegilises raamistikus ning riiklikes strateegilistes raamistikutes, tagades, et need vastavad roma kogukondade tegelikele vajadustele ning on kooskõlas roma kogukondade suuruse ja probleemidega.
31. Liikmesriigid peaksid tagama, et liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavad⁸⁷ edendavad haavatavate rühmade, sealhulgas romade ja teiste rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste kaasamist.
32. Liikmesriigid peaksid parandama vähemuste sotsiaal-majanduslikku kaasatust käsitlevate ELi programmide või struktuurireformide väljatöötamist, rakendamist, järelevalvet ja hindamist, näiteks paludes tehnilist abi struktuurireformi tugiprogrammist.
33. Liikmesriigid peaksid julgustama riiklike ja liidu rahaliste vahendite kasutamist, et suurendada kesk- ja kohaliku tasandi asutuste ning kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkust ning võimaldada neil vahetada häid tavu, et need

⁸⁶ Vt eelkõige ESF+ ettepaneku artikli 4 lõike 1 punkt viii, [COM\(2018\) 382 final](#).

⁸⁷ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse taaste ja vastupidavuse rahastamisvahend, [COM\(2020\) 408 final](#).

asutused ja organisatsioonid saaks aidata kaasa romade diskrimineerimise vastu võitlemise meetmete võtmisele, kiirendades võrdõiguslikkuse ja kaasatuse saavutamist, muu hulgas segregatsiooni vastu võitlemise ja romade osalemise edendamise kaudu.

34. Liikmesriigid peaksid tegelema kohaliku tasandi, sealhulgas linnapiirkondade rahastamisvajadustega, et oleks võimalik jätkusuutlikult toetada liikuvaid ELi romasid, võttes sel eesmärgil arvesse muu hulgas keeleõpet, alusharidust ja lapsehoidu, haridust, avalikke tööturuasutusi, sotsiaaltöötajaid, vahendajaid jne.

Romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike järelevalve ja aruandlus nende kohta

35. Liikmesriigid peaksid nõuetekohaselt jälgima ja hindama riiklike strateegiliste raamistike rakendamist, kasutades näitajate kogumit, mille Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, riiklikud romade kontaktpunktid, riiklikud statistikaametid ja komisjon on välja töötanud romasid käsitlevate näitajate ja aruandluse tööühmas (mille tööd koordineerib Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet)⁸⁸.
36. Võttes arvesse teatistes sätestatud liidu sihte ja peamisi eesmärke, peaksid liikmesriigid lisama romasid käsitlevatesse riiklikesse strateegilistesse raamistikesse riiklikud kvantitatiivsed ja/või kvalitatiivsed eesmärgid, mis on kohandatud riiklike oludega ja olemasolevate etnilise kuuluvuse alusel eristatavate võrdõiguslikkust käsitlevate andmete (või asendusandmete) kogumise võimalustega ning olemasolevate tõenditega.
37. Liikmesriigid peaksid teavitama komisjoni kõikidest käesoleva soovitusel kohaselt võetud meetmetest 2023. aasta juuniks. Seejärel peaksid liikmesriigid esitama iga kahe aasta järel komisjonile aruande rakendatavate ja uute meetmete kohta, sealhulgas teabe romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike rakendamisel igas teemavaldkonnas tehtud edusammude kohta. Komisjon tugineb liikmesriikide aruannetele iga kahe aasta tagant koostatavates aruannetes ja hindamisaruannetes, mille ta esitab romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva ELi strateegilise raamistiku rakendamise kohta Euroopa Parlamendile ja nõukogule.
38. Liikmesriigid peaksid tagama romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevate riiklike aruannete avalikustamise, et suurendada läbipaistvust ja võimaldada õppida poliitikakogemustest; samuti peaksid nad vajaduse korral tagama, et riiklikku strateegiat ja lõplikke rakendamisarundeid arutatakse riigi parlamendis.
39. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet peaks viima 2020., 2024. ja 2028. aastal ellu korrapärase romade uuringu, et esitada lähtetasemete, vahe- ja lõpptulemuste kohta vajalikud andmed, mis kajastavad romade olukorra mis tahes muutusi. Amet peaks ühtlasi toetama liikmesriike nende jõupingutustes koguda asjakohaseid andmeid võrdõiguslikkuse kohta, toetama komisjoni järelevalves ja analüüsis ning toetama riiklike romade kontaktpunkte aruandluses, kasutades romasid käsitlevate näitajate ja aruandluse tööühma abi.

Käesoleva soovitusel asendatakse nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta⁸⁹.

⁸⁸ COM(2020) 620 final, 2. lisa ja [Monitoring framework for an EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation – Objectives and indicators](#).

⁸⁹ [ELT C 378, 24.12.2013, lk 1](#).

Brüssel,

*Nõukogu nimel
eesistuja*